г. Химки 6
ул. Библиотечная 15
Книгохранилище гос. биб-ка
СССР им. В. И. Ленина

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШОАТТА, 10 ДЕКАБРЬ, 1983 ШУ. ◆ № 148 (6870). ◆ Мах 3 кеп.

ХЬАЛХАРА КОТАЛО

ЦхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера тIехь социалистически декхарш хенал хьалха кхочушдарна шайн дерригa терпинаш дерцагIа а дина, балхе хьаьш, производственни мощностех бизза пайда эцарна а ийбальча Нохч-ГIалгIайн цементни заводе болхлоша болхна къахьегамо толам баьккхаб. Ухх шера 30 ноябре, клинкер, цемент, нормативно-цIенан товарнийн продукци арахецара, продукци мах хьахала яккхара шера план кхочушъярах рапорт делар цар цу дийнахь. ЦхьайтталагIча пятилетккагIа тIадиса печахьалкхен декхарш тIера дIадахара чета юкъехьоргъя цар ёр яц масех пхеаза шера планагIа лаьрхIачул совгIа арахеца пиро 32 эзар тонн клинкер, 60 эзар тонн цемент, 300 эзар сома мехаза нормативно-цIена продукци, цхьа миллиони 205 эзарни сома мехаза товарни продукци, заделан совгIа мехазде кхаа перхI цхьа миллиони 240 эзарни сом маз бола тайп-тайпана продукци.

Из боккха къахьегама толам боаккхача дизза дахьа а лоцдаш, «Хlора балха дийнахьа дисциплина тIехьдинан хьадар дуплагIен хилийта!» ахча девизагIа цементни завода болхлошта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхь летташ ба кхосташ йоьча пийшкой машинист Микоев Iабдул, цементни хьейрай машинист Исмаилов Апти, экскаваторщик М. Башаев, электрик Н. Косьян, дежурни слесарь Ш. Дондаев, кхьбараш. Шеай декхарш цIенш кхочуш а деш, хьадданза социалистически яхье хьалхе латтеш цьайоагIарех я Л.-А. Демильханова кулгалдеча механо-сборочни участкам А. М. Рыбаков керте латтача № 1 болча производствен коллективаш. Даьха къахьегама толамаш тIе-тIе тоадеш, дьикар айдено къахьегам ба уи укх денош.

Ю. ЛЮБАРСКИЙ,
Нохч-ГIалгIай цементни заводе директор.
В. АМХАДОВ,
партбюро секретарь.
П. МАДАЕВА,
профкома председатель.
М. ЗУКАЕВ,
ВЛКСМ комитета секретарь.

ШЕРА ПЛАН ТIЕХККХОАЧАШЪЯЬЙ

Укх тIехьарча шерашна къьстта дика къахьегаш хьайоагIа Грозненски опытно - хьокхама бурув тохара балхйн управлене коллектив. Цхьайтта бетта планагIа лаьрхIачул совгIа техар 2800 метр бурув. ХIьата бурув тохара шера план кхоачашъярах рапорт делар УБР коллективо кхоалагIча декабре. Цу юкъейнсача хава шера планагIа лаьрхIачул совгIа цо тохаргда бIаьш метраш бурув.

Ремонт ца еш насосаш болх беш йоаккха ха йIаьх а яь, лакхъяьй цар къахьегама овсарле а.

Социалистически яхье хьалха латташ хиларца белгалъяьнна я кхоалагIча РИТС-ра С. В. Хожахмадова кулгалдеча № 153 болча буровой коллектив. ХIанзлехьа тIадоагIача шера чотагIа цо техад бIаьш метраш бурув. ЦхьоалагIча декабрга кхачалехьа бурув тохара а дерригача технико - экономически хьокхамий а шера план тIехкхоачашъяьй буровой начальникаш А. А. Керимов, Е. А. Базилевский, В. И. Ермак керте латтача бурувдеттарий коллективаша. Цу ерригача бригадаша къахьегама овсарле лакхъяра план дика тIехкхоачашъярал совгIа, бурув тохарга дIабода мах лохбарех царех цхьаккха бригада яц бIаь эзар а кхы тIех сома мехза пачхьалкхене пайда ца беш.

Д. ГАБАЕВ,
Грозненски опытно-хьокхама бурув тохара балхйн управлене воккхагIаола инженер.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

КПСС ЦК Политбюрос аргIанарча заседане ладийгIар еза-йоаккхачен транспортни машиностроене министра С. А. Афанасьева, а электротехнически промышленноста министра А. И. Майорца а планировани ечa, боахьца гIулакхаш ледадеча, хIаьта иштта балха хьоккмашта тIедожийна цар бехкточхаш чIоагIбара хьаьгехьара цу министерствай предприятей боккъонаш шеръяра экономически эксперимент яра кийчов ледамах дахьа хоамашка. Заседане белгал ма даккхара, хIанз цу дахьъе белгтала болх беьб. Эшаш йола методически а нормативни а документаш чIоагIдаьд. Кердача хьалашка болх бара производство кийчъяь йоаккхаш латт.

Цунна цхьана, заседане белгалдаьккхар, Минтяжмаша, Минэлектротехпрома, хIаьта иштта центральни экономически органаша эксперимент толаме чакхъяккхара а укх гергарча хана предприятешна доккхагIа дола технико - экономически хьокхамаш дахара а хулийтаргбола дерригa гIулакхаш хIанз а дизза чакх ца даьхалга. Предприятеех дукхаярашa эксперимент дIайолаю производства эффективность, арахецача продуцеe технически боарам лакхбара, масе а тайпарча ресурсаш кхоам бара дешаш доагIар басса кийчe a ца деш. Министерствай коллегеша объединенешта а предприятешта а хоадам болш хайра новкъостал дац. Халуш эргахьихкаьц министерствай, хIаьта къьастта еррига союзни промышленни объединеней балха стиль. Кердача экономически рычагий а стимулий а новкъостала доккхагIа дола хелаш дахара йола къахьегама коллективий торонаш юхатетт [illegible] технически прогресс сихъяра, внутризаводской планировани яра, къахьегам вIашгIехьбаккхара бригадни форма юкъейоаляра технически экономически служебаша шоай балха тIа дуьлийтача тIалатаиа.

Эксперимент Iалашъяра тIаберзабеь организаторски а политически а болх кхьачамболлаш бац цхьайолча партийни комитеташа, лакха овсарле йолча а дикача а къахьегама стимулировани яра услове а принципаш а хIара болхлочон специалистон кIоаргга кхетаеяга вIашгIехьдаьккхадац. Цу лоархIамеча балхи эзала юкъеэу профсоюзни комсомольски организацеш. Визза пайда эцац кадрай экономически политически дешара тайп-тайпарча формай торонех.

Министерствай кулгалхой — коммунистий тергам Политбюрос тIаберзабир еза-йоаккхачен транспортни машиностроене, электротехнически промышленноста предприятешка экспериментa кийчо еча кIенхашта кхочамбоашараш хелара, уж дешхарийла бир цу дешах доллхьа йолча тIадерзаделла Iалашде, аьнна.

КПСС ЦК а СССР Министрий Совета а социмашка белгалдаьь принципаш по совершенствования а шеко йоацаш а чакхъяхара низаш тIадерзаде. Эксперимента юкъе даккъа лоацача предприятешка производствана планировани сига аргадоакхийш тоадара, уж материально - технически ресурсашца Iалашъяра, къахьегама коллективни инициатива, белгам дегIабоалабара деиза аргадоаца гIулакхаш чакхдоккхийта могадаьд.

Эксперимент а шоай предприятеш дIайоладуча Украински ССР Минлегпрома, Белорусски ССР Минлегпрома, Литовски ССР Минместпрома кулгалхоша тIадилал Минтяжмаша, Минэлектротехпрома опыт тергал а еш, шоай предприятеш экономически эксперимент яра кийчъярга хьожийла, из толаме чакхйоаккхийла Iалашдара дизза дарг мел доадар де.

Союзни республикай Компартей ЦК-шта, парте крайкомашта, обкомашта хьажанна декхар оттадаьд эксперимент еча предприятей боахама кулгалхошнара, парткомашкара, партбюрошкара производствола интенсификаци яра хоадам болаш гIулакхаш чакхдахара, исполнительски а къахьегама а дисциплина чIоагIъяра хьалхара доагIар чIоагIа хьадеха, маклера хьакулаен дола халабоалла хьоккамаш доккхагIа хилийтара къахьегамхой хьалар тIадерзаделла Iалашде, аьнна.

Политбюро йийца а йийца, могаждй планироване а материально - технически Iалашъя а финансай а кредита а, промышленни производства а капитальни гIишлошъяра а дахьъера законодательство дIахо аргадоакхаш тоадаран цунна систематизаци яран хьанъехьара предложенеш.

КПСС ЦК Политбюрос дийца а дийца, могадаьд ВIашн Экономически новкъостал дара Совета XXXVII сессе решенешкара хьадоагIеш дола декхараш кхочашдеяга Iалашдара СССР Министрий Совето белгалдаь гIулакхаш.

Советски делегаце Польски Халкъа Республике яьча визита итогегIа Н. И. Рыжкова яьча информацега ладийгIад, из еча хана дийцар лоархIаме экономически дешаш, СССР а ПНР а юкъера экономически Iилмай-технически вIашн цхьама леладу гIулакхаш дIахо кIоаргдара тIаерзаьча соглашенешта кулгаш яздир.

1986 — 1990 шерашка Советски Союзни Финляндени юкъера торгово - экономически гIулакхаш дегIадовладарах йола предложенеш [illegible].

Политбюро заседане дийцад Советски пачхьалкхен чурчен арахьарчен политика кхьдола дешаш, царех йола решенеш тIайийцай.

1984 шера кхаьшна балхаш дара ханнахьен дикен машинно - тракторни парки тоаяра норман дикка тIехкхоачашъеш къахьег «Назрановский» совхоза дукхача болхлоша. Царна юкъе белгалбаьшнаб слесарь Тохов Муса, [illegible] Эзиев Исраьил, Евлоев Мухарбек, кхьбараш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) И. Эзиев, М. Тохов, М. Евлоев.

И. ПЛИЕВА сурт.

СОВЕТИЙ МЕХКА ГIОЛЛА

◆ НИЖНЕВАРТОВСК (Тюменски область). Шоза гаргта сихагIа объекташ хьалъю Самотлорски мехкдаьтта доаллеча моттиге Н. Онсешко керте латтача гIишлой монтажни бригадо. Алхха ер шу доладелча денз цу коллективо ялх бIаь эзар сом совгIа монтажни балхаш кхочашдаьд: дукха ха йоацаш а тIехьа кхзал дукха болх бе вIашгIехьдалацар йоккхача управлене мара. Йола сихбаьб подряд юкъейоалар бахьан долаш, къахьегам вIашгIехьбаккхара а стимулироване а бригадни формагIа коллективо эффективно пайда эцар бахьан долаш.

◆ ЛОГОЙСК (Мински область). ЦаIа алхи миллион гектар гаргга сахаш долча лаьттара тIо дIа а баьха из мукъаданкара новкъостал дергда Белорусси предприятей специалисташа хьальча агрегаташа. Керда техника толаме тохкам бабь чакхъьякхай Логойски районе — республике эгара дукхагIа тIо болеш йолча районе. Машиний дикагIа йола образецаш дукха арахеца кийчъеш я.

◆ ТАУЗ (Азербайджански ССР). Лоамий ирча босенашка баьццара массиваш хьаеш я Таузски мехлесхоза специализировании отрядаш. Керда хьу дIаегIа моттиг пхи эзар гектарага кхоачаьй цар. Лоамаш баьццара дерзадара опыт Iомаеш а практике юкъейоалаеш а я хIанз республика ерригача лесхозий коллективаш. ХIара шера Азербайджане хьу тIайола моттигаш ялх эзар гектар шерду. Дикка дукха хьу дIайогI оIамитеча а йоккхача а Кавказе лоамий босенашка.

◆ МИНСК. Белоруссе къахьегамхой декхарех хьаркйе дукхача наха эша товараш дукхагIа арахецара кхы тIа бийдал Iалашъе езензар. Резерваш леха болабелар моттигерча Советашен производственни коллективашек кийчъяьча комплексни программай ларда тIа. Цар низаш вIашагIтехар республика Лакхехьарча Совета халкъа потребленe товараштен торговленен йолча массазарча комиссе. Пятилетка йоаелча денз ппанал совгIа хьаьй кхъ бIаь эзар сом совгIа изделеш.

◆ АШХАБАД. Сиха а тIехдика а лаьттан кIалхарча сакхалашта тохкамаш де могаш хургьи Туркменски Iилма - тохкама геологоразведочни института Iилманхоша хьаяь буровой устройство. Керда буровой снаряд геттара чIоагIача породех проходка еш хургья. Керда колонк йоахеш йола хьалха хинна пневмобураш санна йоацаш, кердачар колонка йохаш, цо торо хулийт геологий лаьттах ченех йола йиззза информаци хьаеца. ХIаьта бурув тохара бакхаш сихдара эффекто торо лургья миллионаш сомаш кходе.

◆ ВУЛГИН (Хабаровски край). Хабаровски краерча таежни юртий сибат хувцалуш латт. Ленина цIерагIча колхоза — ча керттербарех болча Охотски форда йистербоахама — центральни усадьбе бIарччача улицагIа даьча, фусамаш еши боараме йолча, цIеношка баха хайшаб нах. Здaней фасадаш кийчъеча пайда ийцаб къулбеседерча халкъий декоративно-прикладной искусства традицеех.

◆ ЗАФАРОБОД (Таджикски ССР). Таджикистана Зафарободски районера къахьегамхой кIор, дахча, мазут ца доагадеш сайцаб. «Ленинабад», «Таджикистана комсомолец», «Таджикистана 40 шу» яхача а кхьча а лелинки совхозашка цаи эзар гаргга газоаш плитка оттаьй. Пятилетта йолаелча денз газификаци чакхйоаккхаш дукха балхаш даьд укхаза. Мехка дарегIа дола доагор кхьчад Ленинабадски, Кулябски, Курган-Тюбински областашкарча дукхача поселкашка. Цунна цхьана дукхагIа кхоач гаьнарча лоаман юрташка коачъяь газ а. ХIанз газови магистралий къахьегамхой республике боикхагIбарех йолча кхы а шин боахаме — Пролетарски районa Ленина цIерагIча колхозен дулла хьайш [illegible] кхоабача «Ховалинг» яхача агропромышленни объединеней — газ чуйилла болабеннаб.

◆ ОХОТСК (Хабаровски край). Сагo тешшаме лораеш а гIо деш а я хIанз Юдомо-Майски нагорье, Охотски форда йистерча моттиге, лела хIамаш. Укхаза вIашагIъелдай краевагара къулбаседегIа йола заказник. Укхазарча моттигашка планагIа кхочашъю флорен фауней лорара йола тайп-тайпара мероприятеш. Заповедникe лела хIамаш лораелга шоашта дIатIаийцад иштта Iалам лорадара Еррироссийски общества эзараш болча активисташа а.

◆ ОРДЖОНИКИДЗЕ. Къулбаседа-Кавказски машинаьк электрификаци яра тIехьара этап чакхьяккха йолаенний «Орджоникидзетрансстрой» яхача треста монтажни бригадаш. ХIанз укхаза магистрала 82 километр йолча тIехьарча участке контактни сета лаьрхIа бIоегIний Iодега даьинад. Цу цхьан ханна наьк кхьча боахаме подстанцеш вIашагIйохка а йи лаьй. Треста механизировании гIишлон подразделенеша дош деннад деррига балхаш хьатIадоагIача шера чакхдаха аьна.

◆ ХОРОГ. Моссхьаш город Ошера Хороге сихагIа дIакхахьа баьннаб Памирски автотранспортни объединене водителаш. Цу гIулакха шарна гIо даьд наьнкаш дехкача гIишлонхоша. Пхи эзар метр гаргга фордагара хьал лакхча моттиге цар шербаьб автомагистраль. Моркел лакхехьарча Памира трассашка тIолла хIанз лел деза мовхьаш кхухьа автомобилаш лийина ца Iеш, пассажирски автобусаш а таксеш а. Наькъаш дехкад лоамен края дукхача кишлакашкен юрташкен гIолла.

(ТАСС).

РСФСР ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЪЯРАХ ДОЛА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума
УКАЗ

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо сопам бу: вгтазлагIа лорпача Российски Советски Федеративни Социалистически Республика Лакхехьарча Совета баркIлагIа сесси гулъе 1984 шера 6 январе гор. Москве.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Х. НЕШКОВ.

Москва. 1983 шу. 7 декабрь.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Халкъа боахаме, Iилма, культура, халкъе образоване, уназцIено лорарра дахьъе, пачхьалкхен учрежденешкен общественни организацешкен дукхача шерашка цIена къахьегарах Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа 1983 шера 28 ноябрерча УказагIа «Къахьегама ветеран» яха медаль еннай республика болхлошн гIулакхерча наьхен йоаккхача группашa, цу даькъе Ачхой-Мартановски районе хIолла 30, Гудермесски — 615, Малгобекски — 10, Назрановски — 74, Ножай-Юртовски — 28, Сунженски — 171, Урус-Мартановски — 35, Шалински — 228, Шелковски — 21, Ленински — 235, Заводской — 365, Старопромысловски — 95 сага.

БОЛХ МАССАНАХЬА ЦХЬАТАРРА ЛЕЛАЦ

РЕЙД

Сунженски района боахамашка хьайбашна Iа доакхилга машта вIашгIехьдаьккхад, дулх, шура дукхагIа якхкхара укх шера хьалхашка латта декхараш кхоачашдара фу ду хьожаш хилар укх деношка тха газета рейдовн бригада.

Геттара дика хьокхамаш гойташ къахьег укх шера Ленина цIерагIча колхозе хьайбаш леладераша. Хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдарах республикански газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа баьхаб уж массехказа. Шера план 1400 тонн йолаш цхьайтта бетта пачхьалкхенна 1465 тонн шура еккай цар.

Из толам баккхара доккха даькъа юкъедихьар коммуниста С. Бахарчиева кулгалдеча ферма коллективо. Тхо цу ферме даьхкача хана Iуйрийна кIара доаркас яьккхача шурийна итог ещ вIагIар ферма бригадир. Хьокхамаш во а дацар. Юкъера лаьрхIача 2,1 килограмм яр ферме тIолла яьккха шура, хIаьта хьоанал — 3,6 процент.

— ТIехьарча кхаь - дий шера ферма коллективо дIаяу шура цIена хиларга а хьоаналга диллача а цхьоалагIча сортах йолаш дIаэц ткогара, — йоах Бахарчиева.

Тамаш е езаш хIама дац из. НIайха я боаж беттара доаркашa флягаш, ведараш, кхы мел эша гIирс кийчбеча помещене. Массе хана ма еша дIайха хий а да царна котельне. Боака бийттачул тIехьагIа шура лаьсан яхача кIадагI чанхйоаккхаш шоза лутт хIара доаркас. Из болх мел дика чакхбоаккх хьожаш хул йоккхагIа йола доаркаш: Бисаева Яха, Чилаева Ахирет, Айдамирова Бекист, Алдамова Алпату.

Тхо да цIеча уголоке. НIайха, лостам болаш я чухьа. Укхаза хьалтеха доаллача хьокхамий улга да тIехьара йоазув тхо цига кхиначе хьалхарча дийнахьа 6 декабре дар. Цо хьаьхьокх цу дийнахьа шоай балха нормаех еррига доаркаш доархIаяь хилар. ЦIеча уголоке йоаллача «молния» тIа хоам бу хIанз яхье хьалха Дебишева Айзан йолга. Дийнахьен буси хIара кхоабача Iаттагара 6,6 килограмм шура йоакх цо укх Iан деношка. ХIаьта цхьайтта бетта 2000 килограмм яьккхай. На я шера планал пи бIаь килограмм дукхагIа. Цхьабакъда, шу доладелча денз социалистически яхье хьалха Бисаева Яха я. Цунна тешал деш я укхаза Яхий сийна хьалъелла удла цIе вымпел. КIала даьча йоазоно хьахьокх цхьайтта бетта хIара кхоабача Iаттагара цо эгтара дукхагIа — 2102 килограмм шура яьккхалга.

Ферме 454 етт ба йиъ корпусе лелабеш. Эгтара хьалха чудолх тхо коммунист Алдамова Алпату йоккхагIа доярка йолча цхьоалагIча корпусе. Цу помещене болх беча доаркай балха хьокхамаш дIаяздара хьалтеха улг доал чувоаллача аьттехьа. Цунна уллув — доаркай, бежа Iуй дежурства графикаш, декабрь бетта хьайбаш кхабара отталь рацион. Цунга хьежа хIанз дийнахьа хIара Iатта ду 25 килограмм силос, 4 килограмм маькха ча, 50—60 килограмм барда.

— Концентраташ, йол лацний оаш хьайбашта? — хьаттар оаха.

— Йол Iасалташта, дегIа эсалагIа долча шинарашта нара телеш. ХIаьта концентратех хIама яц. — жоп делар Бисаевас.

ЦIена, тоъал йIайха яр хьайбаш лаьттача корпусе. Цунна юкъе гIоала тIехьайийза лафет а йолаш трактор лелар. Цу тIара хьаьшка силос юллаш боахкар скотникаш доаркаш. Из доакъар массанахьа цхьатарра дулл.

Доакъара культураш дIаюв кхаш кIезига дале а кхоачамболлаши динен да колхоза кхаш ледадераша Iалацдаь доакъар а. Нива дIакховчар ду ферма болхлоша доакъара кхом бара, цунах ма могта дукхагIа пайда эцара. Шe теш а волаш эзачул тIехьагIа мара фуражрагара доакъар хьаьцац хIара скотнико. ХIаьта тамаш а яц. Из хьайхйцача тешал деш ведомоста тIа кулг яздуцо. Цул совгIа, хIара скотника доагIа ахча, доаркашта доагIар санна, яьккхача шурех тийша да. Цу гIуванхо а декхарийла ву хIара скотник доакъар лораде а цунах ма кулла дукхагIа пайда эца а.

Лоаца аьлча, доахан Iенгара дахара ухдаа лахча хIанз дийнахьа хIара [illegible] чона а хьайбаш леладерий болх вIашгIехьбаккхара а геттара ряьза долаш дIадахар тхо цу фермера.

Лакхе бийцача боахаме а хинна «Заветы Ильича» колхозе тхо даьхкача сел йоккха башхалонаш йолаш доахана йолча язмалера жукагIата кхьачача санна хетаделар тхона.

Ферма коа дIачубода ешкъ ходайбеш къыметтел шагбаьм оттаьцар, хIаьта коа наIареха-и дувца эшаш а дац. Сенна еза уж гонахьа лерттIа хьаьл карт ца хилча?

Кхо шу хьалха пачхьалкхентара ссуда а ийца цIеча фух дола башка-дика доахан доаладаьдар цу боахаме, къьна, цамогаш хиннараш дIа а даьха. Царех ахаш а хургдац хIанз укхаза ледадеча доакана юкъе. ХIаьта дисараш а геттара во хьал долаш да. ДукхагIа дараш бруцеллез яха, хIаьта пежкашта лазар кхийтта да. Мастит яха лазар лайна а геттара дукха доахан да.

Укх шера колхоза керда председатель а хоржаш, дукха кулгалхой хийцар цу боахаме. Уж доахан цу хьала тIа доаладарех бехке хьалха хинна кулгалхой ба, цар аьлча уж бакъ хила а мег. Цунa цхьала, хинна кхоачамбоацараш дIадахара деш хIама ца хилараш совгIа, кхы дIахо а хIалакдеш латт цу боахамера хьайбаш, керда тIабаьккхачар а. ЛIа йиш йолаш дий доахана меттел сага а кхераше, хIаьта сиха даржаш дола бруцеллез яха лазар кхийтта доахан могаш долчарца цхьана леладеш хилар.

ХIанз цамогаш долча доахана дакхе дийца лазараш боахама кулгалхой хушалехьа кхийттад, аьлча шекяла йиш йолаш да. ХIапа аьлча, доахан етта цамогаш хургдола дукха кхоачамбоацараш да. Хьайбаш латтачара арадаьнкха кхо ферма коа юкъе холаш а даь дIаоттадаьд, коа чувоалча яц дезинфекционни барьер. Краснооктябрьски юрта бахача наха из ма хулла сихагIа вIашгIехьъяккха колхоза кулгалхой деккарейла бича бакъахьа хургда. ХIана аьлча, бруцеллез яха лазар колхоза фермера даржа мегаш да юрта бахача наха хьайбашта юкъе а.

Цхьайолча газо лучул кIезигагIа — дийнахьа 1,2 килограмм мара шура яьккхац укхаза хIана хIара кхоабача Iаттагара. Тамаш а яц. Геттара во вIашгIехьбаьккхаб хьайбаш кхабара болх. Рационагa хьежа дийнахьен буси 30 килограмм силос, 10 — кIани ча, шиъ-шиъ килограмм концентраташ йоагIа хIара Iатта. Изза нийсса дарца дIакховче а тамаш я. ХIапа аьлча, озаш дац доахана кулла доакъар. Цхьан хана цхьа лафет эзачул тIехьагIа цу тIа хиначоа зеж а баьккха, цу боарамагIа хьатIакхухьаш юлл доахана силос.

— Концентрированни доакъар оаш тед оаха, — йоах ферме учетчика а фуражира а балхаш деча Тумгоев Висангире.

— Ча дика дуий доахана?
— хьаттача.

— Силос йнаьчул, барда менначул тIехьагIа мистал дIаяхкха гIерташ цхьайолча хана шоа хIама да [illegible] дуъ, — жоп делар Висангире.

КIезига хиларал совгIа, во а да хьайбаш Iангара дахара Iалашдаь доакъар. Юкъе амброзия яха республике массанахьа хIалакъеш йола йоархI а йолаш хьаккIаех елла силос боарамал мистагIа я. Иштта йола из яр бахьан а да укх шера 40 процент гаргга долча доахана ханал хьалха [illegible] Iаьсий даь хилар. Ленина цIерагIча колхозе санна, силоса мистал кIезигъяра тIа мел хьарца теро яц хьогI цу боахаме? Лоацца аьлча, «да а ма довлда шо, олда а ма далда», оаллача тайпара кхоаб укхаза хьайбаш.

Доахан латтача дахалехьа ше йолча дахка дехар даь Iансий малагIча хьале да хьажа, цхьан кхий чу дигар тхо уж леладеча Медова Хьавас. Хьаьш, уж латта моттигаш цIена яр. Бакъда, Iасилгаца дукха ловргйоацаш шийла яр чухьа. Цхьадола кораш кяга бIалгаш доадаш дар, тоабанза бIоахбанза бар тхов, хийра яр наIараш.

— Укх хьале Iасилгаш цамогаш ца хулаш дусаргдий? Укх чул арахьа йIайхагIа я-кх, — йоакар Медовас, геттара халахеташ.

Нах морально е материально белгалбоахаш, цар балха итогаш еш хилара тешал деш хIама дацар ферме. ЦIе уголок къайла яр. Шийлача цу чу саг чуводаш ваце тамаш а я.

И. КАМУРЗОЕВ,
Сунженски района Ленина цIерагIча колхоза керттера ветеринари [illegible].

Ш. КАГИРОВ,
«Комсомольское племя» газета болхло.

М. ХАМАТХАНОВ,
тха, спец. корр.

Тха официальни отдел

ХАРЦАХЬАРЧУН НИКЪ БЕХКА

Республика халкъа боахаме транспортни средстваех пайда эцара эффективность лакхъяраx, автомобильни транспортаца мухь кхухьача ца даьр даьд аьнна яздара дукхьалара къовсам лакхбарах, доагорн хьонхаш дола даьттапни кходелга Ӏалашдарах бола соцам тӀаийцаб Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совето.

Министрий Совето белгалдаьккхар укх тӀеххьарча шерашка республика автомобильни транспорт шерра дегӀаена а транспортни системе йоккхагӀчарех цхьа моттиг цо дӀалаьца а хилар. Лакхлуш ба автомобилий техническн боарам, балха дийлен эксплуатационни хьокхамаш.

Цхьабаньда, мухь кхухьача автомобильни транспорта болх вӀаштӀехьбоаккхача, къаьстта лелаш йолча составах пайда эцача цӀенхаштта кхоачамбоацараш да. Ма йоагӀара дегӀаенаьц транспортни процесс вӀаштӀехьъдаккхара, эггара хьалхарча аргӀана централизованни мухь дӀабахьара прогрессивни методаш. Юкъара пайда эцара автомобильни транспорт дукхагӀа дегӀайоагӀилтех лелаш йола состав доккхийча боахамашка вӀашагӀтохнилгех Ӏалашдац.

Хьалха а санна автомобилаш льсса дукха хехи, нормах йоагӀачул дукхагӀа лоаттаю мухь тӀаботташи тӀера Ӏобоаккхаши, автотранспортни средствашка рациональни болх ца байташ моттигаш я, боагӀача царех пайда ца эцаш а кхьметтел шоашта болча пайдапа царга болх байташ а. Из дара иштта гӀо деш да республике шерра даьржа автомобилаш шоаш йоагӀача а ца уттаеш, водителаша шоаш бахача коа дӀаувттаеш хилар. Иштта моттигаш я Нохч-ГӀалгӀай АССР юрта боахама Министерства боахамашка, автомобильни транспорта Нохч-ГӀалгӀай территориальни объединене, «Чеченингушвино», «Грознефть», «Чечингколхозстрой», «Чеченингушплодоовощхоз» объединенешка, «Птицепром» тресте, Нохч-ГӀалгӀай АССР «Госкомсельхозтехнике», кхыча ведомствашка.

Дикка дукха автомобилаш болх беш я ехача е пломба оттаянза йолча спидометраща. Автотранспортни предприятей кулгалхоша тӀахьожам лоаттабац цу оборудоване беча балха а из талханза хилийтара а.

Автомобильни транспорта балха планировани елга а учет вӀаштӀехьйоаккхилга а лакхдара, доагорахи хьокхача даьттехи рациональни, кхом беш пайда эцара доагӀа гӀулакхаш дац. Автомобильни доагор дӀадахийтара уттаю норма кхоачамболлаш иц.

Цу дерригие лохъю автомобильни транспорта балха эффективность, бихьа боаца мухь дӀабихьаб аьнна язбе йиш хулийт, доккха материальни а моральни а зе ду. Лечкъадеш долча автомобильни доагорах дикка доккха дакъа шоай доалахьа машинаш ярашка кхоач. Иштта къоал дара диккача даькъе гӀо ду автозаправочни станцеш кхоачамболлаш ца хиларо. Дукхача автозаправочни станцешка гӀожагӀча тайпара телхаю автомобильни бензин дӀахецара порядок, лечкъораш а кхыдола а зеннe гӀулакхаш ду.

Автомобильни транспорте пачхахьалкхен дисциплина чӀоагӀъяра бокка теркам тӀа а бохийташ, халкъа боахаме цун лоархӀам лакхлуш хилар теркал а деш, автотранспортни средствах пайда эцара эффективность лакхъелга, мухь кхухьача ца даьр даьд яхаш дӀаяздар дӀадоаккхилга, доагорн хьонхаш дола даьттапи лораделгеи кхом беш дӀадоххийтилгех министерствай, ведомствай, халкъа депутатий городскойя районийи Советий исполкомий тӀехьатетта йиш йоаца декхар да.

КПСС XXVI съезда, КПСС Центральни Комитета ноябрьскии (1982 ш.) июньски (1983 ш.) Пленумий решенешка хьежжа Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совето министерстваш, ведомстваш, горкомаш, райисполкомаш декхарийла яьй мухь кхухьача автомобильни транспорта болх овлангара тоабеш вӀаштӀехьбаккха, автомобилаш нормел тӀех сайца латтилга дӀадаккха, льсса хеххилга лаьгӀде, цар беча балха дикагӀа тӀахьожам лоаттабе, бихьа боаца мухь бихьаб яхаш лзделга дӀадаккха, хӀьата иштта бензин, доагор, хьонхаш дола даьтташ доаделгеи летчъаделгеи дӀадаккха, автотранспортни а мехкдаьтта продукташ дӀакхухьийтача а предприятешка мухь дӀабохьийтачен мухь дӀайбечен предприятешка дисциплина чӀоагӀъе.

Къахьегама коллективай кхетам балара кизаца чӀоагӀало а лувцаш, автотранспортни мехкдаьтта продукташ дӀайохьийтачеи предприятей кулгалхоша хьадда къовсам лоаттабе беза мичча тайпара дале а къахьегамеи производственни дисциплина телхаяра дукхьала, шоай декхараш кхоачаш ца дераште, рузкъана доал ца дераштеи из доадераштеи дукхьала.

Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа тӀохьожама комитетои моттигерча цун органашеи тӀахьожам лоаттабе беза автомобильни транспортах, доагорах, хьокхаш долча даьттех эффективни пайда эцилга Ӏалашдеш Нохч-ГӀалгӀай АССР министерствашеи ведомствашеи, предприятешеи, организацешеи беча балхе. ЦӀенхаштта бехктокхаме оза беза дӀабихьа мухь ца бихьар а тӀехь тӀатехе яьбелга, автомобильни доагор доаделгеи лечкъаделгеи моттийташ бола гӀулакхера нах.

Нохч-ГӀалгӀай АССР финансай Министерствацеи статистически управленеи тӀадиллад автомобильни транспортапа мухь дӀабахьара даннеш нийса хилийтара, доагорн хьокхаш дола даьттанн нийса дӀадахийтара, товарно-транспортни документаш тӀа товарно-материальни рузкъа тӀерадоаккхаши хьачуэцаши дӀаяздара оттаьь порядок мухь дӀабохьийтачен мухь дӀаэцачен предприятешка лоаттаяра, хӀьата, иштта мухь мел дукха дӀабихьаб хьажара чӀоагӀагӀа тӀахьожам лоаттабе.

Автомобильни транспорта Нохч-ГӀалгӀай территориальни объединене шийца гӀулакх доагӀача министерствашцеи ведомствашцеи цхьана программа оттае еза мухь централизованни, контейнерни, пакеташка а дӀакхухьилга дӀахо йодача хана шерда ра, из деш къаьстта теркам тӀабахийта беза цемент, кирпичаш, кхыйола гӀишлон материалаш санна бола мухь а промстройиндустре предприятей изделеш а централизованно дӀакхахьара, хӀьата иштта «Чеченингушснабсбыт» объединене, Нохч-ГӀалгӀай Госкомсельхозтехника, «Чеченингушсельхозхимия» объединене, Нохч-ГӀалгӀай АССР торговле Министерства складашкареи базашкареи мухь контейнерашка, пакеташка, централизованни потребителашка дӀакхачийтара.

Нохч-ГӀалгӀай АССР министерствам, ведомстваш, госавтоинспекци хьажа еза болх беш долча ведомственни автобоахамашка автотранспортни средствах пайда эцара эффективность лакхъяра дешага.

РСФСР госкомнефтепродукта Грозненски управлене, респотребсоюзо гӀулакхаш де деза республике кхы а автозаправочни станцеш яхкара.

1984—1986 шерашка городашка, юрташка, магистральни некъашка автомобильни транспорт хьем боаццаш доагорцеи хьокхача даьттанцеи Ӏалашьергйолаш автозаправочни станцеш яхкара программа оттае еза. Къаьстта теркам тӀабахийта беза уж юрташка яхкара.

Йолаш йолча торонех республика предприятешка кӀеанга габарит йолеи контейнерни автозаправочни станцеш яхкара дешага хьажа.

Министерствашка, госкомитеташа, ведомствашка 1984—1988 шерашка автотранспорни предприятешка 250-нел дукхагӀа автомобилеш йолча гаражей территореш тӀарча, хӀьата юрташка 150-нел дукхагӀа автомобилаш йолча юкъара пайда эцара стационарни АЗС автозаправочни станцеш автотранспортни предприятешка яхкара, 50-и 250-и автомобиль йолча гаражашка дӀаса лела автотранспортни станцеш лоаттаяра лаьрхӀа йола майдаш яхкара программа оттае еза.

Материальни кхоачамий кхом барен царех рациональни пайда эцарен республикански межведомственни комиссена тӀадиллад автомобильни транспортага доагори хьокхаш дола даьтташи дӀадахийтара хаддаиза тӀахьожам лоаттабе.

Кердача шерага дикача толамашца накъайоагӀе Нохч-ГӀалгӀай ЦӀенош деча комбината коллектив.

Шерра социалистически ях а йоржаь къахьегача цо хаьал цхьа бутти ах бутти хьалха шоха чубаха дӀадала лаьрхӀад 70 квартира йола цӀа.

ХӀанз Ленина проспектатӀа 242 квартира йола цӀа хьалдеш ба гӀишлонхой.

Коллективе юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латташ хьайоагӀа № 1 йола Цугаев Руслан начальники йола участок.

(аттехьа) участка бригадир Х. Албсултанов, отделочникаш Б. Битуева, Х. Болтукаева, А. Болтукаева. ХӀара дикка шоай нормаш 110 процент кхоачашъю цар.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара ... И. ПЛИЕВА сурт.

БОЛАМ ХЬАЛЛАЬЦАР

«Промавтоматика» НПО яхача опытни завода инструментальни участка кагирхоша - комсомольцаша кхы тӀа а хьинар айдаь къахьега лаьрхӀад. Из доп цар дийцар шоай комсомольски организаце собране. ХӀаьта шоаш хьалха тӀаийцача соцам хьажа а хьежа, къахьегама производительность кхы а кхи процент лакхъе лаьрхӀар цар. Инструментальни участка кагирхой из дина болам хьаллаьцар ерригача опытни завода цехашкарча комсомольски организацеша. Иштта къахьегарца хьамсарча Даьхен рузкъа кхы тӀа чӀоагӀагӀа дебаде, цун киз чӀоагӀбе лаьрхӀар цар.

С. АРЧАКОВ.

ДИКАГӀА ХЬЕХАРА

Укх деношка МагӀалбикерча № 3 йолча юкъерча школе чаккхъьлар района школашка эрсий мотт хьехилга тоадара дӀахо дӀайодача хана де дезарех лаьца йола завучий семинар. Района школай завучаш хилар тайп-тайпарча классашка эрсий метта урокашка, цул тӀехьагӀа семинаре дакъа лоацаш хиннараш чакъбаьлар массайолча кабинеташка. ХӀара кабинета кулгалхочо дийцар шоаш беча балхах.

Х. АУШЕВА.

Тхога язду

10 шу да Мамергов Зайнде Малгобенски АТП къахьега. ХӀанз из болх беш ва маршрутни автобуса тӀа. Массаза а бехктокхаме хеташ, дог лазаш кхоачашду цо шийна декхараш, дика лелаю шийга хьаенна техника. Цудухьа цунна даим карагӀдовл шийна производственни заданеш 110—115 процент кхоачашъе. Водителa хьаьнала къахьегама боагӀаш бола мах бу предприяте кулгалхоша. З. Мамерговна массехказа тийнмай сийлен грамоташ, ехчап премеш.

— Сай балха тӀа эггара дикагӀа аз лоархӀар да нах хоззетар де карагӀдалар. — йоах Зайнде. — Цудухьа автобусаш сецача майдашна латта нах хиннахьа бига безача дӀабига, цу гӀулакха ма могга дикагӀа царна новкъостал де гӀерт со. ХӀаьта пассажираш сайна раьза хилча, цул доккхагӀа совгӀат дац сона. ТӀаккха сай декхар дизза кхоачашдаьрга лоархӀ аз.

Мамергов нахаца гӀулакхаца, эзделца хилар къаьгга тешал деш да районни газета тӀа дувла Зайндена баркал оалаш дола къахьегамхоша язду каьхаташ.

М. ГУНОЕВ.

СУРТА ТӀА: З. Мамергов.

Автора сурт.

ӀАЬРЖАЧА ЛОАМАШКА МЕХКДАЬТТА ЛОХАШ ДА

Октябрьски буруз тохара бахий управлене коллективо шоашкара доккха дакъа юкъеяу вай республикера гази мехкдаьттеи довлла керде моттигаш лохаш. Оалаш ма хиллара, сего ког ца пайзача моттиге — Ӏаьржача лоамашта теркам тӀеберзебаьб аьттан чакаш техкараш. ХӀана?

Цу хаттара жоп а луш УВР геологически отдела начальника Тагунов Эдуарда дийцар:

— Геологеша дукха хано дена лоархӀ из моттиг гази мехкдаьттех хилара перспективе йолаш. Бакъда, из моттиг тахкара балхаш юхьагот раьльефа хьалаш чоалхане хиларца, техкаш йолча майдешка тӀехана хаза деннадаь.

Укх шера управлене дӀадоладаьд перспективнагӀа лоархӀама — Старетское яхача моттиге аьттан чакаш техкара балхаш. Бакъда, цу майдан тӀа кхачалехьа дукха ийчен балхаш кхочушде дезаш хилар, хӀьата дукхьаьша, — магӀах никъ буллаш. Чоаккхача лоамаш хьаланка цу тайпара никъ биэзар атта гӀулакх децар. Цо дӀадийхар накъаш дехкарашкара денал а говзал а. Из хала декхар толано кхоачашдир «Грознефть» чуйоегӀача автодорожни объединене коллективо. Цо тӀоро хилийтар укхаза вахтови посепок ви хьалхарча буровой установкана монтаж ви.

Монтаж эш а балха йоккха опыт йола, буруз тохара говзанча лоархӀача Халипов Мурата кулгалду бригада.

1984 шера апрель бетта, скважина йоагӀача буруз тела доладе лорхӀ цар. Цу зама шоллагӀча скважина аьшна хьалхе йолаергъя.

Хьалхара скважинча бойнкена, проектагӀа тоха деза буруз 5500 метр кӀоарга да. Керттара перспективаш укхаза юзаенна а «тука тӀерен», «тука кӀалхарен» оалаш йола лакхерча юра тӀоанаш хиларца. Цул совгӀа, геологеша ма дуцацара, боккха теркам тӀеозаш я кхы а лакхагӀа уккэ тӀоанош. ХӀана аьнча, бьича текхама тьеххьенах цига гази мехкдаьттеи хилар.

П. ПОПОВ.

Сийлахь-йоккхача Котапон 40 шу дузаш

ДАИМ ДАГА ЛАТТАРГДА

МоастагӀ чу ца вахийта гӀерташ цӀий Ӏомаккадеш тӀемаш латтар МагӀалбика гонахьа. Геттара баьдьаннар Вознесенски медсанбатера човнаш хилча позабьраш а бахьаш гӀерлата доацача тийнача Ермоловске машина дӀакхьачачe хане. Госпиталь чуйолча школана юхе сецар из, цига кхьъел дехьа яр операционни а.

Човнаш хиннараш тӀера Ӏобаьха баьлча, гӀаьле оза юха а сеца, аьлар шофера: «Грозне гӀоргвар-кх со юхаха веза мара, накъа тӀе цуьан сакъета салаӀа а могара».

— Люса ростовчена! — аьнна хьалхашка хьаьттар къона, хоза куц-сибат дола йо! — Массаьа тахан передовойера венараш!..

Цун хаттара жоп а дена шофера сихха кабина чу а хайна полуторка дӀахаккхийтар.

Дохкхача сатиймача палата чу лаьгӀо боагар саьн чу гӀанда тӀа латта кӀерам, Ӏаьржача кхеле юхаргӀашца дӀакхьайнадаьха дар мугӀарагӀа доакка кораш. Лакхача пенашта юхха гӀолла хьалдахна дадача чӀоагӀача моттаех кхоачам а хинна, лазаро готтадаь тхо дӀатхьайсар, бакьда, наб фронте хиннача бесса фийла йора.

ЧӀоагӀа тхе терко еши сатем боецаши йола Люса саьн чу уллача цхьан салтечоа градусник дӀа а енна кӀерама юхха книжке деша Ӏохайра, бакьда, дӀаьхача бус эшачоа гӀо де а йоагӀаш иштта са хиларга аьлар из.

Ӏуйре кхьаьа енаяр. Лораш хьама бьлча човнаш хиннараште обработка е йолайир, кӀалбисараш носилкашца операционне дӀакхузьар бӀарехьежаш латтача бокххийча наха улув гӀолла тӀех а боахаш.

— Эш-хьаь, ма къона а ба,— гӀаьгӀа йора къоанаша.

Шийна тайпара тамашийначе операционне нодамен цӀошен дизa биндаш чудолаш тазаш латтар. Ма дагара — «Новокаин! Сыворотке!» — яхаш принказеш телаш бар хирургаш... Царех тийша болча доаразоша деш дола узамаш лаьгӀлора, цхьайолча бесаш дӀакхача юхьмараш тӀа велакъежар даьлча сание зеталора, Ӏотхъамаше лир дӀадикьачеи шерре хьадийнача бӀаргашка дог доаккилга йоссар.

Операционни стола тӀа уллаш шийна тайпара тамашийна деттапора дог. Човна тӀере нодаз сайса йола поезза хьа а ькхха, аьчача тӀехешке пинцет чукхоадабича дегӀа чура лаьгаш хьалъоадача сание зеталора. Юхь тӀа шийла хьецар деттар.

ДӀакъежача, берзан бакьжаче букъа тӀа зерцъьнниче човнах телха цӀий Ӏо а укеш аагӀар цхьа зӀамсаг. Дукха зе хьале медсестрас цӀий чудолe калбечка йоапле штетиш цунне юхе Ӏо а оттаьь аьлар:

— ЦӀий тохаргда вай хӀанз.

Велакъежар даьлар цӀелех хӀама тӀадоеааш хиннача цун бердашка.

— ...БӀаргашка боед тохийташ къийтар сона йоккхача тола ткена тарг, — аьлар цо.

— ПӀьерс хьаьба Ӏа, яа лаха безе.

— Эш-хьаь, уж малький, хирургаш! Се хиллe — градусник, молзаш! ДегӀ хӀелатьхиннад-кх. Ког дӀабакхка а торлу ихзар-м аьнна, са ца тохалуш ераааьлар еаккхагӀа вола салте шийна гӀадж а лувзеш. Юха а пенаш сире дийрзача классни цӀеношка дӀачудуг, бакьда, хӀана хоза, цӀендаь, човнаш ийзха, дог даьлча каракхара хӀамаю дӀа а аьха сийрдадеьнача цӀагӀа дада тхо.

Ког дӀа а баькха, шийна мелхара дахача бӀаргашца тховнега хьежаш уллача салтечо теркалду цӀакхха а ца хувцолуш, хьхьо санна шоашка латтача Люсий шийга къахетамо хьажар.

Хьатарарча зӀамсага цӀийвалар шийна тайпара тӀахцар Люсас, цун доккхий мугӀара бӀаргаш холуш эргадоалар. Инвалида цу бӀаргашка гора вахара низ, хьалха санна шийх бӀуболийтар цар.

Цхьа гитара бийзар цо. — Хьона безе-м лургба, бакьда, шорттига лакха безе яр, — аьлар медсестрас. Шийна низ чура дӀабаьнна голаш меттах Ӏо а гӀоргаль, букъа тӀехьашка пенах ши гӀанба а гӀортабеь марзах лаьгӀо пӀелг техар доарахочо.

Марзашнара уза безама оаза човнаша деча лазараша готбаьрий хьали цхьана доагӀаш деца а цхьаккха а дузьала хилензар цу цӀаьхха хиннача селехама.

Кагирхой дукъала мича хул из санна долча гӀулакха, нарком хьаьхийттарош хӀаьта а. Шоаш котбаргхиларах дог тийша бола гӀаьрахой юхабетташ, царех итташ шийна пулеметаца Ӏобехкача батальона комсорга тара яр гитариста оамалаш. Цун хобадаьча бӀаргцӀацаьъамашта юкъе зӀамига ши тамагӀа дижадер. Цо цӀаьхха я марзаа пӀелг а техе юкъагӀъоалеча оазеца лаьгӀо дӀалеккар:

...Готтача пишка чу цӀера але батталу,

цӀера хаьшкаша бӀаргех хий легаду...

Сатийна фронтовой иллега ладугӀаш бар доларахой, цу илла кер чу йоассайора дегагӀаз, уйланга бутар, хӀаранена тӀема эпизодаш дегаукхийтар.

Люса лаьгӀо уйла еш латтар пандарчанна юххе, бакьда, мерзий оаз сецача, цӀаьхха дог айденнача цо дӀалеккар:

...Шийлача тола чу ма йӀайхе хетаду,

йӀоахал лур хьа бӀайза безам ма бий...

Цо мугӀарашца, укхазе миштa хиннаб а ца хоаш льедиина, шийна дег чура цунцара безам буецеш хила тарлора.

Цхьабакъда, ког дӀа а баьккха вагӀача денал долча цу бӀухочо гитара юха дӀахоадабиче, цӀаьха йӀоасал тӀеенилгах кхийттар Люса. Цо кӀаьдвенна бӀаргаӀацкьамаш ӀотӀадехийтар, бакьда, хьатовни дар моастагӀчуи самолеташи ду тетаи.

— Фашисташ бехк уж, — аьлар Люсас. — Дукха за йоац цаш Грозне бомбаш еттача хана кӀур мара хӀама децар цига хьагуш.

ДӀадахе ди-бийса а карардар а сега вахар а Ӏоажал юсташ бола цхьа бустем бар. Ӏуйрийна хе яхача санитараше палатере аргӀанера дакъе дӀарадоахаш нортош чудеха бар доарахой. Станцена юхе дадача доходаьча нашамашке хьа хьал а хьожа аьлар дакъе дӀаьхош хиннамо:

— Котало, — массанена а дикагӀа доле памятник хургде-из цох!

Хала човнаш а хинна Ермоловске а Кировобеде а госпиталешка илла однополчании Василенко Иван Григорьевич а вар юха а цу коталонга кхача гӀерташ тӀема фронта наьвъагӀа водеш. ХӀанз В. И. Ленина цӀерагӀча ГНПЗ болх беш волча цо меттиеста дувц кагирхошта ше тӀом баьча шерех, цу хенарча къонахех лаьца.

Новкъосташца — однополчанашца вӀашагӀкхийттача дегаьувц хӀанз Алхан-Калай оалача Ермоловске хиннача госпиталех, цига кӀей халатеш духарий хьенарагӀа, 337 стрелкови дивизера Даьхе лораеш хиннараш Ӏоажала кӀалхера бахарах лаьца.

Алхан-Каларча дукъ тӀа дӀабахача къизача тӀема теш хинна хӀанз а латт юхе гӀолла автомобильни никъ а билла «ДЗОТ». Корта кӀайбеннача ветеране шийна тайпара хьамсара я из.

Дунеи тӀера вахар юкъагӀ ца деккхийтар, хоза городаш юха хӀалак ца яйтар, адамашка тӀема Ӏазап кхы ца лайтар дукхьа дуне мел доалл лаьтте тӀамашар латтанба! Из ба вахара ирааеца!

ХӀаьта Сийлахь-боккхача Даймехке тӀем тӀа шийна тайпара исторически дакъе лаьцача Алханкалински цу къаьнача здане чу юха а школа я.

Бакъда, хале кет цига мемориальни улг це оттадаь, Школе хьаелла магаргъар тӀема сийлен уголок а, школа дешархой а комсомольцаш а дӀатохабелча де хала дац из.

М. С. ФЕДЯНИН,

г. МагӀалбика пороаьрах цӀи, 337 стрелкови дивизе ветеран.

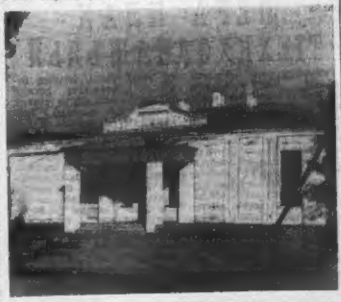

СУРТА ТӀА: госпиталь чуххина № 1 йола юкъера школа.

ДИКАЧА НАХАХ

ЮРТ ХОЗЪЕРАШ

Хоза юрт я Советски районера Улус-Керт. Массанахьа а дагӀа кирпишках даь доккха, хоза цӀенош. Кхы а дукха я уж юрта хозъеш йола белгалонаш. Бакъда, эггара чӀоагӀагӀа юрт хозъеш дар де укхаза дукхха дика нах бахаш хилар. МолагӀа а цӀа хьийцача корабоагӀаргбе дукха дика хӀама дуэца магаргбола нах. ХӀаьта се тахан дуеца безам бе царех цхьанназ— дукхача дезала цӀен деч нанех йолча Ишхоева Тумиша лаьца.

Со дӀачувальна фусамашка шийна коа ластам беш йоаллар. Моаршал хеттачул тӀехьагӀа аз цӀен чаьнаге дӀабийцар айса бена никъ. Ела а енна Тумишас безама цӀагӀа чувийхар со. Самукъане яр цӀагӀа, ЦӀеношка латт керда мебель...

Тумиша безаме къамьлахо хиннеяр. ЧӀоагӀа дог ейденна дувц цо сона ше къамьлаш кхеош болх беьча Советски районе эггара хьалха вӀашагӀтъоллача «Красный горец» яхача колхозех, шийна балха новкъостех лаьца. ТӀехьа пенатта шу де Тумишас юрта безаме къахьега. Цу нийса дукха яьт, баьлайфарш, сомаш кхеддаьд цун беркате кулгаша. Цудухьа цунна йоаж бе зеча балхо, дикача къахьегамо сага эш йола дегагӀоаеле. ХӀаьта моллагӀа а декхар шийна тӀадиллеарзх из массаза а а бехктокхаме хеташ кхоачашдеш, хьаьнача къахьегамца новкъостешта юкъе шийна сий доаккхаш, кхычарна масал телаш хьаенай Тумиша.

ХӀанз из болх беш я «Ленинский путь» яхача совхоза, цӀи тезаме къахьегамхочо Хатуева Калимата кулгалдеча со мий бешамой лелеча звена. Коллективо чӀоагӀа сий а ду цунна.

— Геттара дика боазло а дика сег а я Тумиша, — яхаш дуец цох К. Хатуевас. — БенкхагӀчар лоархӀ из, къонабареш цунца нийсло. Шийна тӀадилла моллагӀа а декхар массаза а дизза кхоачашду. Къахьегама тӀера йилараш цун вӀаштӀехьдаьннад сомий бешамаш лелаера говзал кӀоаргга Ӏомае.

Тумиша хьаьнал къахьегамхо хилара тешал ду цунна тийначa дукхахача сийлен грамотаца, ехчаи премеша, «Социалистически яхье котьальнар» яхача значокаша, дезача совгӀатаца.

Цул совгӀа, дика цӀен нана я Тумиша. Цо хьалкходаьд цхьайтта бер. Доккха ираз да из. Бакъда атта хиланзар цу ирзага кхача. Дукха халонаш нийсъелар Тумиша вахаре. На а енна дисса ялх бер а долаш волча сегага марра йоде из. Кхетаде хала дац. Берашта ше езаллийте Тумишайна мел хена хинна хургда. Бакъда, къахетама йолча къонача сага вӀаштӀехьдаьлар хӀара бера дог хьеделаш дола дӀоагӀа пахах. Из хилиазар царна даь сесаг. Дукха хе яла лехьа царна шоллагӀа нана хилар Тумишан. ФуннагӀа ниисялора вахара цамогаш хулар бераш, марцьайолча хама ше укх дунен тӀа йиара дезаке йоаккхаш кӀаьдлора. Бакъда, цӀаккха а йохензар шийна тӀастагча везлонех. Йохензар из, цхьайтта бер а дуеаш шийна мар венна боаккха бала тӀасттача хана а Низм денеш тоар Тумишай назаца гӀулакхаца, из делаца, къахьегам тӀера болаш, дика шийна дезал хьалкхебе. Тумишай вазар цум бераштa денален наз баьзан ше кхо ца лоаи хьокхим хинна дӀазттад. Цудухьа балха новкъостеира нӀалхервоаккхаш шийна дӀадеяр Тумишайна эггара дукхагӀа безаш хиннача цун воӀо, Абу-Хьасана.

ДӀахзед шераш. Тумишас бела, хало лайна ца гаьна хьанай. Дезал кхийнаб. ДукхагӀа бераш вахаре шоай никъ хьалаьца къахьегаш, вузешка, ПТУ-шка дешаш бе. Йо! Замани берий беша воспитательница я, воӀ Абу-Ӏумар крена тӀа болх беш ва. Вожаш деша багӀа: Абу-Салман Свердловски юридически институтa студент ва. Цу городерча политехнически институте дешаш а Малике, Ӏадаян, Абон, Абу-Супьяни мехкдаьттахой Ӏомаеш ба. ХӀаьта эггара зӀамагӀа йола Зина Грозняра № 12 йолча ПТУ деша эттай. Цу дерригие гӀоддех нахьне дог. ХӀана аьнча, цун ираз берах ма доаллий.

ХӀанз цун дезалий шоай дезалаш а ба. Шоашта мукъа хе эча хана йолча хьоешагӀа боагӀе уж. Цу вӀашагӀкхетараша чӀоагӀа самукъадоакк Тумишай дог. хӀана аьнча, царца хул цун къонгиий мехкарийи бераш. ЧӀоагӀа дукха деза цунна царга хьажар. Безаме ладуэгӀ Тумишас шийна къонгаша, мехкараша вахарех, балхах, дешарех лаьца дувцараш. Массаза а ниссача новкъа а аьнна вай обществе бокхьонца боле лоакъашой а хинна хьабоагӀа. Цудухьа мальна дега доккхал ду шийна берех.

Тумишайна пенсе эха за хьатӀекхаьчай. Хозеча, доккхача къахьегама вахаро боккъо еиний цунна салаӀа. Бакъда, шийна безаш бола болх а бита, кӀама хье ца деш йоагӀалац из.

—ХӀама а ца деш се миштa йоаззлургъяр хац сона, — йоаз Тумишас. Къахьегамо лу сона дега гӀозал, цунца доаккх сего шийна сий. Къахьегаш хилча вай обществена се пайдене лоархӀ аз. ХӀаьта наьха дукха вахар — цул лоархӀамагӀа, доккхагӀа ираз мичакхьара даьргда сего.

Дукха за йоаццаш йистальлар Тумиша юкъайоагӀа звено сомий бешамешка мел де деза балхаш чаккдаьла: оасар дир, гаьнаш еlар, царна кӀер теяр, ридашта юкъе дисковани йир. Уж дерригa балхаш кхоачашдеча геттара дикача оагӀорахьера белгалъялар Ишхоева Тумиша. Шийна дийнахьара нормаш даим 160—180 процент кхоачашъеш чекх а аьлар из.

Иштта кхансаг я тхо юрта хьхьаш. Хано цун корта кӀайбаьбале а, хӀанз а къона сег санна, тӀех аьнна, кадай йолаш, хьинар долаш сег я Тумиша. Цудухьа, бӀаьсти гаьнех техача зизаша санна хозъю Улус-Керт юрт, Тумиша санна болча нахе.

С.-М. ЯСУЕВ,

Советски района Улус-Керт юрта культура ЦӀен директор.

«Сердало» тӀа дийцачул тӀехьагӀа...

«ДОЯРКАНА ХИННА ВАС»

Укх шера 9 ноябре «Сердало» газета тӀа араьлар «Дояркана хинна вас» яха критически корреспонденца. Цу тӀа дуцар Сунженски района XIX партсъезда колхоза хьайбай боахаме нийсденнача кхоачамбоацарех.

Укх тӀеххьарча шерашка колхоза хьайбай боахама гӀулакхаш юхатетташ дола бахьанаш тохкаш материала автора белгалдаьккхар укхаза къаьстта, боахама кулгалхоша паьха балхацара безам созбаккхара долча дешай уйла ца яр, цар йоакхо ца яр. Масала, колхоза № 2 йолча шурий ферма доярка В. Чеботаева шийна цӀагӀа ларма тхов тоабе гӀо деха, аьнна председатель волча яхача новкъостал а ца деш йитар.

Цу хьакъехьа, парти Сунженски райкомо газетага хоам бу:

«Материал йийцай XIX партсъезда колхоза партийни комитета заседане. Газето колхоза правленена, партийни комитета яь критика чӀоагӀа нийса хиннай.

Колхоза № 2 йолча ферма доярка В. Чеботаевай ларма тхов тоабе новкъостал даьд. Кийч а даь партийни комитета заседане дӀачӀоагӀдаьд хьайбай продукци дукхагӀа яккхарии пачхьалкхенга йохкарии кхы а де дезараш. Мел эшар даьд шурий фермай болхлошта лерттӀа культурно-бытовой хьалаш вӀаштӀехьдахара. Фермай вӀе уголокаш кийчъяьй мел эшача гойтара агитацеца, цар чу дӀаоттаьй телевизораш. Фермашка хиннахьа дӀакхухь керда газеташ, журналаш. Яхье хьалхалаттача дояркай сийна массаза а арахец къахьегама листокаш, «молнеш».

Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Советен облсовпрофен

Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Советох облсовпрофо Шалинскн районн совхозий, «Сельхозтехникен» «Сельхозхимен» объединеней механизаторийа, инженерио-техническн белхахоша 1984 шера кхаьнна белхаш дара ханнахьен дикен машинно-тракторин парк кийчъяра йола инициатива хьалхоацаш соцам баьб.

Республиканскн агропромышленни объединени, юртбоахама болхлой а нхачен промышленноста болхлой а профсоюзий обкомаш, районни агропромышленни объединенеш, профсоюза райкомаш, боахамий кулгалхойн профсоюзни комитеташи, районни «Сельхозтехникен» «Сельхозхимен» объединенеш декхарийла яь:

шалинскн механизатораша санна колхозашка, совхозашка, кхыча районни агропромышлении объединеней предприятешка 1984 шера кхаьнна белхаш дара ханнахьен дикен машинно-тракторин парк тоаяра массанахьа социалистическн яхь йоаржае;

хӀара боахаме, предприяте машинаш дӀаоттаярех тоаль арахарея йола графикаш хилийта, цул совгӀа доагора-смазочнии ремонтнии материалашта, запасни частешта кхом бара, машинаш дикал лекха йолаш тоаяра хьалхалатта механизатораш морально а материально а белгалбахара мероприятеш кийчъе.

ХАННАХЬА КИЙЧЪЕ ТЕХНИКА

1984 шера кхаьнна белхаш дара шей ханнахьен дикен машинно-тракторин парк кийчъяра Шалински района совхозий, «Сельхозтехникен» «Сельхозхимен» объединеней механизаторашо, ремонтникаша, инженерно-технически белхахоша тӀейийца социалистически декхараш.

КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяра, Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 66 шу дизара ма доаггӀара накъадакара социалистически яхь а йоаржаь района совхозий, «Сельхозтехникен» «Сельхозхимен» къахьегамхоша 1983 шера нийс бетта юртбоахама продукци яккхара а из паччакхьалкхенга йохкара а планаш толаме кхоачашъяьча шоай дакъа юкъедихьад. Къахьегаман политически хьинар айдаьнача хьале юртбоахама шу толаме чакхдаккхара, 1984 шера хургболча хьувкъама йоакхо еш декхараш тӀаийцад:

1983 шера IV квартала тракторш тоаяра план 20 декабрь хьатӀаотташ кхоачашъе, 1984 шера 1 январь хьатӀаихоачеш дерригача лаьттана обработка еш культураш дӀаюйш йола техника, доггӀама хьисапа хий детта машинаши насосно-силовой агрегаташи тоаль яха;

1984 шера 20 март хьатӀаихоачаш тракторни парк тоаль яккха, кхашнара балхаш дӀадолалуш цун кийча хилар 95 процентага дӀакхачийта;

Март хьатӀаотташ эррига алат чуэцаш йола комбайнеш тоаль яха, 1984 шера 20 марта — алат цӀендеши кхы тайпе хьувкъам чуэцаш йолен техника, бӀьстен балхаш дӀадолалуш автомашиний тракторни прицепкий кийчо 95 процентел лоаггӀа йоацаш хилийта;

хьамкӀаш чуэцаш йола комбайнеш 1 июнен шекара свеклаш чуэцаш йола комплексаш 1984 шера 1 августен кийчъяьяе;

«Сельхозтехника» Шалински Аргунски предприятешка 83 трактор, 65 алат чуэца комбайн, 100 передачей коробкаш, кхыйола техника тоае;

кхашнара балхаш дӀадолалуш баккхе низ болча эрригача тракторех 90 процентал нӀизигагӀа йоацаш ярах кийча хилийта:

«Сельхозтехника» объединеней обменни пункташка тракторашта, алат чуэцача комбайнашта, хиш деттача техникана мал эша запасни узлаши агрегаташи хилийта, цун лерде тӀа машинаш ремонтех латташ кхашка балхаш дача уж юкъегӀа йола ханаши лоацъе;

гуракьен Ӏайн района боахамашка 100 механизатор кийчъе, «Сельхозтехника» Аргунски объединене К-700-и Т-150-и хача трактораща болх баче 60 сага квалификаци лакхъе;

маьждаьтта продукташ цаӀоаьйтаран эффективна уж леладаран тӀехьа цӀенашта къовсам лоаттабе, 3 процент доагора - смазочни материалаш кхое;

ма йоаггӀара дефектовкеи выбраковкеи еш цун лерде тӀа кхоачашде уж кӀезигагӀа дӀаухийтилга а, дикал лекха йолаш техника тоаелга а.

Новкъостий механизатораш!

1984 шера кхы тӀа хьинар айденна къахьегарда шей!

ЦхьайтталлагӀча пятилетка диьлагӀча шера алат, шекаре свеклаш, коартолаш, техераш, комсаш, бахчадараш, сом, кхы тайпа культураш шитта хьайбей продукташ кхаран уж паччахьалкхенга йохкаран планаш толаме кхоачашъяра дерригаи низаш оарцагӀдаке!

Социалистически декхараш дийца а дийца тӀаийцад Шалински района совхозий механизаторийи, «Сельхозтехникен» «Сельхозхимен» объединеней предприятешнарча болхлойн собранешка.

Доккхал де бокъо я

— ДӀадахача шера паччахьалкхен плани тӀаийца социалистически декхарашн хала мара кхоачашде вӀаштӀехьдаланзар тха, — аьлар Грозненски автокомбината производственно - технически отдела начальника Арсамерзуев Хизира. — Цхьабакъде, укх шера гӀулакхаш хувцаденнад дикагӀча оагӀорахьа. Цунна дола теидал да дӀабахача цхьайтта бетта тонно-километрий план 103,2 процент предприяте кхоачашъяь а къахьегама овсарле 11 процент лакхъенна а хилар.

Укх шера шоллагӀча квартале лелаьяча социалистически яхьа итогех комбината коллектива дӀалазъяьй республиканскн газеташ тӀа чӀоагӀдаьча Сийлен улга тӀа.

Автокомбината коа наьха дикагӀа бӀарг тӀаоттаргболча моттиге хьалтеха я социалистически яхьа экран. Цу тӀа предприяте кхаь автоколонна бригадашта юкъе социалистически яхь мишта лел го йиш я. ХӀара бетта итогаш язъукхаяа. Ноябрь бетта баьча балха итогех яхье котъяьннай Ш. Суркендаевеи М. Мержоевеи кулгалду водителий бригадаш.

Ер нхелагӀа шу да бригадни хьисапе цу шин коллективо къахьега. Юкхьанца хала дар из гӀуланк дӀадоладе бригадашта шоашта меттел, эрригача автокомбината кулгалхошта а, хӀана аьлча, автотранспортни предприятешна хӀетта мара дӀадоладаьдацар цу формах болх белга, цул совгӀа ништа болх бе йолалуча коллективашта мел эшаш дола хьалаш а дацар вӀаштӀехьдаьха. Дизза шу гарта ха яьлар кердадар балха юкъедоаладеш, дукхьал нийсъенна хелопаш эшаеш.

ХӀанз укх сахьате 300 совгӀча водителех латта коллектива а цу хьисапе болх беш автокомбинате. ТӀаккха цхьайтталагӀа пятилетка чакхъялале комбинате болх беш мел бола водителаш бригадин хьисапе къахьега лаьрхӀа ба.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленум хиначул тӀехьагӀа автокомбината коллективе дисциплинах лаьца собранеш хилар, вӀашагӀьеллар профилактика совет. Цунна керте оттавир автокомбината директора заместитель Ю. Киселев. Совета юкъебоагӀа предприяте хьалхе лелаш бола, балха йоккха опыт йола водителаш. Юкхьанца дена ший болх дика дӀаболабир совето. Мичча бесса балха тӀа ледарло лайттача водителан доаггӀаш дола таӀазар дора, хӀьата кхы «тоабала» ца тугараш балхара дӀабаьа соцам тӀаэцар. Цу гӀулакхо овлангара дена дикагӀча оагӀорахьа хувца вӀаштӀехьдалийтар комбинатера гӀулакхаш.

ХӀара шера юрта боахама болхлошта гӀо ду автокомбината водителаша. Тиъаь итт совгӀа автомашина хьожаю укхалар республика колхозашта, совхозашта юртбоахама культураш, алат чуэцача новкъостала Грозненски района номер цаӀ йолча совхоза кулгалхой чӀоагӀа раьза ба шоашта гӀо де ухача водителашта Л. Бакриевна, Р. Хачаевна, М. Талхиговна, кхычарна.

— Тха дерригa хьонкамаш соахнарчул дикагӀа хилара бахьан да пайда эназа йола торонаш гуча а йоахаш оаха болх беш хилар, — аьлар дувц Арсамерзуев Хизира, — цхьабакъда цунах кхоачам баь Ӏе йиш йолаш дац тахарa гӀулакх; хӀана аьлча, дукха я хӀанз а гучаяханза, йола торонаш, цу дакъе контейнераш тӀайоттар-Ӏойоссаяр сиxделга, автоприцепех шерагӀа пайда эцига.

Б. КЕЛОЕВ.

Доьзол дерьара

12 декабре 40 шу дуз Советски Союзаи Чехословакенеи юкъерча доттагӀало, вӀаши гӀо дара, тӀом сецачул тӀехьагӀа цхьана гӀулакхаш леладара хьакъехьарча Договора кулгаш яздаь

ШЕК ЦА ХИЛАРА ТЕШАМ

Богуслав ХНЕУПЕК, КПЧ ЦК член, ЧССР кхыча мехкашцарча гӀулакхий министр

12 декабре 40 шу дуз Московски Кремле торжественни хьалацика Чехословацки Республиканеи Советски Социалистически Республикай Союзаи юкъерча доттагӀала, вӀаши гӀо дара, тӀом сецачул тӀехьагӀа цхьана гӀулакхаш леладара хьакъехьарча Договора кулгаш яздаь.

Чехословацки халкъа эггара чӀоагӀагӀа дагалатташ хиинa хӀама чулоацача Договоро хьахьокхар тха мехкай фашистски гӀаьрахошта духьала лаьттача къам мукъадаккхара къовсама керте лаьттача мехка болхлой классеи Чехословаке Коммунистически партеи арахьарча политика лини котъялар. «Из Договор, — йоахар Клемент Готвальда, — даьд ткъаь шера, хӀьата гаранти а лу Германе е цунах дӀакхийттача кхыча паччахьалкхений оагӀорахьара хила тарлуча моллагӀча тайпарча а агрессена духьала Советски Союзо вай республикан массе а оагӀорахьара гӀо дергхилара. ХӀьата, вайна массанена а хоь хӀинсе а Ӏалаьмате бокхха бола а, хӀьата дӀахо йодача хана кхы а бокххагӀа хургбола а Советски Союза низ, ништа теша мегаргдолаш дола цун лоаман берд санна тешаме доши да Мюнхен а цул тӀехьагӀа мел хинар а цкъ хург ца хилара йола гаранти». Духьал Советски Союз ма ярий 1938 шера США оагӀорахьара оалаш хӀама а доацаш гитлеровски Германе, Великобритане, Франце, Чехословакена качъенa. Эхь дайна мюнхенски соглашени цӀаьхха тӀаоца цо тигар. Сийлахь бокхха Даймехка тӀом болабеннача хьалхарча кӀирашка заявлени йир Советски правительства, арахьарча политике ше де лерхӀарех цаӀ тӀом хьалехьа хиина доазош а долаш йола Чехословаки юхаметтаоттар, да аьнна. Духьал Советски Союз яр 1941 шера 18 июле массенел хьалха эмиграце хиича чехословацки правительство къоабалъяр, цул тӀехьагӀа Гитлера духьаларча коалицена юкъерча кхыча паччахьалкхенаша а дир из хӀама.

1943 шера даьча чехословацко-советски договоро эллар Советски Союзацарча цхьоагӀонни дохаргдоацача доттагӀлени лард, цунах хилар Чехословаки гитлеровски Ӏалапа кӀалхарйоаккхаргхилара, из экономически а социально а дегӀайоагӀаргхилара, тӀом сецачул тӀехьагӀа цун кхерамзле чӀоагӀлургхилара йола тешам. Договорах кӀийле а яь, сихбир КПЧ СССР территоре тӀа кердача чехословацки тӀема доакъоапта формирован яра, мехка чу чехашеи словакашеи гера бе а долаш лоаттабеча къовсама кулгалдара тӀаберазбаь болх.

Советски Эскаро Чехословаки фашизмах мукъаяьккхачул тӀехьагӀа тӀом бохабаь боахам юхаметтаоттабеча Ӏалаьмате боккхача лоархӀаме хилар шенача дег тӀара деш дола советски гӀо. 1948 шера февраль бетта Чехословаке социалистически революци котъяларо хьадир экономически, политически, культурни, вахара кхыча доакъошка Чехословакеи Советски Союзеи цхьана леладу гӀулакхаш кӀоаргдара эша хьалаш.

1943 шера даьча договора лоархӀам хӀалзарча ханарча чехословацки историе а боаргбоацаш хилар хьахьокх 1963 шера цуш ха вӀаьдъаь хьаларо а.

ТӀом сецачул тӀехьагӀарча шерашка доккхий дувцаман хиннад дунен тӀа. Хьаннай социализма дунен система, вӀашагӀьеллай ВӀаши Экономически гӀо дара Совет. США а НАТО гӀоллар а цул союзникаш а агрессивни кийчо е болабаларагӀа цаӀ ца дича ца йоалаш Варшавски Договора Организаци оалаш йола шоай оборонительно - политически союз хьаьлй массеи европейски социалистически паччахьалкхено. Цул тӀехьагӀара дерригa шераш белгала да вай социалистически интернационализма принципий кӀийлен тӀа латта доттагӀле чӀоагӀдаларца.

ЧӀоагӀа тешаеш а къахьега а интернационализм гучаилар, союзника хьалхашкара деккхар кхоачашдеш хилар хьахьокхаш хӀама дар, чура контрреволюцеи дунен халкъашта юкъера реакцин социалистически строй чура йохе гӀортарагӀа, кхераи тӀаэтта хиина социалистически коталонаш лораe чехословацки халкъа Советски Союзо даь гӀо.

Вай халкъий эггара нерригӀча истореца чот ль варгвоацаш дукха да, Чехословаке халкъа обществана революционни хьисапе хувцаман дара ноакъа доккхий толамаш даха вӀаштӀехьдаларa бахьан духхьал вошал долча Советски Союзаца айхха цхьоагӀо а доттагӀал а хилари цуна цхьана гӀулакхаш леладари хилар хьагойташ дола хӀамаш.

1970 шера 6 мае доттагӀалах, цхьан гӀулакхаш леладарах, вӀаши гӀо дарах долча Договора кулгаш яздар бахьан долаш дикагӀа диллача лакхагӀча лагӀа тӀа даьннад Чехословакенеи Советски Союзаи юкъера гӀулакхаш. Цун хӀара мугӀаро чулоац интернационализм ма моега вӀаши гӀо де гӀертар, социализма коталонаш цхьаье лораe кийчи хилар, машари халкъий кхерамзлеи цхьана чӀоагӀъе гӀертар, социальни прогресса лакхалелашка цхьана даха лерхӀар СССР опыти толамаши да социализм хьалъяра эггара эффективнегӀа дола новкъай лехара тха дегаш уравуттадир.

Историе хьагойт, хӀара социалистически мохк толаме дегӀаахар эррига социалистически доттагӀлеи идейно-политически цхьоагӀо чӀоагӀъяларца, политике, экономике, социальни духовни вахаре уж вӀаши гаргаахара процессаца, дерригача доакъошка беркате цхьана гӀулакхаш леладар кӀоаргдаларца хада йиш йоацаш дувзаденна хилар. Социалистически доттагӀлеи тома чу цхьан гӀулакхаш леладаро дукхазза совдоах вай низаш, цунах латт вай воай мукъа хиларан дегӀаахар стабильни хургхиларан йола гаранти. Цу тайпара цхьан гӀулакхаш леладара хьакъехьара масал да социалистически интернационализма ленински принципий кӀийлен тӀа латта вошал долча мехкашта Варшавски Договора Организацеи ВӀаши Экономически гӀо дара Советеи цхьана леладу гӀулакхаш.

Историе бахьдаь дӀаоттадаьд, машари социализми вӀашагӀдаха йиш ца хилар. Вай гӀерт машар лорабара, кхохам лаьгӀбара, геро дӀадаккхара, Европа а дерригача дунен а кхерамзле чӀоагӀъяра гӀулакха юкъе воаш воаца дакъа эггара эффективнегӀа хилийта. Социалистически паччахьалкхений арахьара политика машар чӀоагӀбара тӀаерзаь хилар хьагойташ дола керда хӀама да укх шера январь бетта Праге хиначa Варшавски Договора юкъейоагӀача паччахьалкхений Политически консультативни комитета пхелагӀча заседане тӀаийцача Политически деклараце тӀара машара инициативаш. Дунен халкъашта юкъера хьал тоадара тӀаерзаьча хьаддача импульсашта юкъе эггара лоархӀамегӀа яр я Варшавски Договора юкъерча паччахьалкхенаши НАТО членаш йолча паччахьалкхенаши юкъе вӀаши духьала доахарг ца хиларах вӀаши машаре гӀулакхаш лелархиларахи дола Договор дарах йола предложени. Уж инициативаш дӀахо творчески дегӀайоалаьй 1983 шера июнь бетта вораӀ социалистически паччахьалкхен кулгал ду партийни паччахьалкхени деятелаш Москве вӀашагӀкхийттача хана цхьана тӀаийцача заявлене тӀа.

Вай кхетаду, машара низаша дерригача дунен тӀа лоаттабеча къовсама толама керттера дегаоздало вошал долча социалистически мехкий низа цхьоагӀон дунен халкъашта юкъе цар леладу гӀулакхаш тӀа-тӀа чӀоагӀа бартаца леладара хилар, ништа аьнна цхьадолча малхбузеевропейски мехкашка американски ракеташ дӀахийсъярца дувзаденна Ю. В. Андропова даьча Заявлене тӀа а.

Чехословацки советски халкъий доттагӀал хаво техна да. Из чӀоагӀдеш дола хӀамаш духхьала исторически традицеш, культураш вӀаши гарга хилар, дукхача хана дена юкъе лела дика гӀулакхаш, цхьана Ӏолахийта цӀий хиина Ӏаь, эггара хьалха из да классови хьашташ юкъара хилар.

Эггара тӀьалхарча чехословацко - советски договора 40 шу дуз Ӏалаьмате боккхa ба цун исторически лоархӀам. Цо дизза бакъдир марксизма - ленинизма хьехам лерде а лувцаш къам шийи мукъагӀа хилийтара лоаттабу къовсам социально мукъадоалара лоаттабеча къовсамца бувза мегача Чехословаке Коммунистически парте лаьца наькъ нийса хилар. Советски Союзацара доттагӀали цунца цхьан леладу гӀулакхаши кӀаьд ца лун кӀоаргдар да чехословацки лаьтта керда общество хьалъяра гӀулакх кхоачаш деча довхача толамий гаранти, социалистически Чехословаке машара тӀехьарча арахьарча политика кӀийле.

«Советски Союзацара доттагӀалах айхха цунца цхьан леладу гӀулакхашн да вай революционни амар меттал. маьрша тахане а, — аьлар тха парте XVI съезде КПЧ ЦК Генеральни секретара, ЧССР Президента Густав Гусака, — цо лу вайна дӀало дегӀаахара хьакъехьарча вай эррига планий перспективаи кӀийле».

(Орбис-АПН).

Прага.

НРБ. Стара-Планина лахач лоамен моттиге из тайпа хьабоаца гӀирс хьалбеш болх болгарски тӀаьн техкараш. Из а 750 метр йӀаьха, 125 метр лакха Бербеш яхача тии тӀа гӀолла тӀехьаккхац Балкански ахгӀайрех тӀа а йоккхагӀйола виадук. Укхаза Болгаре эггара хьалха хайда яц, цхьацанех 200 тонн хулача 800 метр дӀаьхача гӀийбаех, ... кийса дӀаоттаяра гӀо ду лазеро.

«Бербеш» яха виадук «Херинус» яхача автомагистрале лоархӀамера цхьа дакъа да. Софиерча Варне кхоьа яха сахьата дӀакхача торо луш бола из 400 километр бӀаьха никъ буллачар дукха а чоалхане балхаш чакхдоах. ХӀара километрагӀа хӀана яц аьнна тӀий тилла е туннель яккха езаш ба гӀоналоихой.

СУРТА ТӀА: «Бербеш» яха виадук хьалъеш болча монтажникий группа.

БТА—ТАСС сурт.

10 ДЕКАБРЬ — САГА БАКЪОНИЙ ДИ

Израильски закатчикаша лаьцача секторий гӀулакхашта а дача низашта а духьала оккупанташ дувцдигӀа а йоацаш мехкара цӀенбаь дӀабахар хьадекаш йола массане юкъера забастовка чакхъяьлар Ливане. Болх ца беш яр столичнии форда порт, эрригача нах бахача йоккхийча пунктешкара паччахьалкхени обществении учреждени, тикаш дӀакъайна яр.

СУРТА ТӀА: израильски салтий боахи, цул дас шийна кийберзболга хоине а забастовке дакъа лаьцачи, такаш болгавеш.

АП—ТАСС сурт.

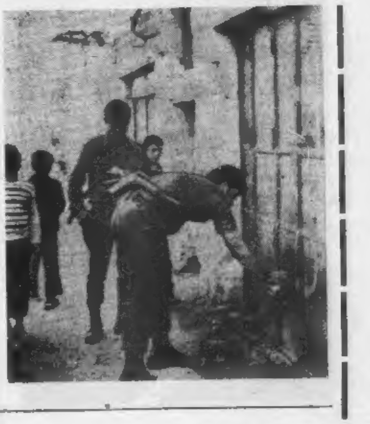

10 декабрь — сага бокъоний Ди

САГА БОКЪОНАШ: ЦХЬА ПРОБЛЕМА ШИН ТАЙПАРА КХЕТАЮ

Тиъаь пхийтта шу хьалха, 1948 шера 10 декабре ООН Генеральни Ассамблея тӀаийцар сага бокъонех йола Берригнй юкъара декларацИ. 30 статьях латтача цу документа тӀа дӀаязъяьй дунен сообщества берригача гражданашта цхьатарра пайда ийбе безаш йола кӀийлен тӀара политически, социально - экономически, культурни бокъонаш, во лаьрхӀад кхыча рисаха къамахи хиларгӀа, кхы да лелабарагӀа гӀелад яхьар. Цу хана дена 10 декабрь — декларации тӀаийца ди — белгалдоах дунен тӀа сага бокъоний Ди лерхӀаш.

Цу хана, 1948 шера, цхьаннена а дагадехача тамаш яр, ООН дукхагӀа болча членаша машара, нийсхои, паргӀатои, цхьатарарча бокъоний идеалаш нахара чуяхара инструмент лерхӀаш дагалоаца хинната декларацие темах цӀаьхха а психологически тӀема е халкъаш цхьан дагара хиларех цар вӀаши гӀулакхаш леладарех кӀийле йохаяра долча гераа хьисапе пайда ийбергба аьнна. ХӀаьта духхьал ишта хӀама леладу тӀехьарча шерашка США доал деча гӀоарапа, цхьаннена тӀехьа моллагӀьяр йолаш, «сага бокъонаш лоралра» кампанеш йоаржаеш коммунизмана духьала «крестови поход» кхайкаеш, «демократена новкъостала» арахьарча политика программаш уттаеш. Цу эррига кампанигӀ маӀан латт США цар цхьабола союзникаш паргӀатон а сага бокъоний а дакъега шоай стереотипаш социальни система шоайчоа вӀалла тара а йоацача мехкашта — социализма мехкашта начйоха гӀерташ хилараx, цу стереотипех тайп-тайпара общественни строй йолча паччахьалкхенашта юкъера гӀулакхаш хила доагӀача тайпара хилийтарах дола доаш къоастадара йола цаӀ мара йоаца критерий а лерхӀаш.

ХӀаьта сага бокъоний паргӀатонийн чулоацам вӀалла цхьан тайпара а кхетабац таханарча дунен тӀа. Бухсоцача кхьачаче цун бахьан да сага бокъоний проблема вӀашдухьала латтача шин социальни системах хӀаране принципиально шийтайпара кхетаеш хилар.

Факташа теша ду буржуазни общества шийн гражданий бокъонаш цхьатарра хиларах алхха формальни деклараци яр мара хӀама деш ца хилара. Дувза йиш йий «Дженерал моторс» яхача концерна директореи цун моллагӀча болхлочуни бокъонаш формально а дӀадаш бокъонца цхьатарра хиларах? Цхьатарра йий-теш доаг алара йола а кепайоазон а бокъо «Нью-Йорк таймс» даьа негритянски Гарлемерча бе болх а боацаш волча сагеи? Яние а яц, хӀана аьлча производства средстваш доалахьа хилара массена а цхьатарра воацача обществе, цхьание лоӀамо дилла Ӏотъяхам лоаттабу вокхан лоӀама, цхьание паргӀатонах, вокхох шьаьа карахвахар хул.

Капитализм йолча мо доацаш, социализма экономически кӀийле производства средстваш общества доалахьа хиларах латт, вешта аьлча общества доалахьа я эррига заводаш, фабрикаш, банкаш, издательстваш, лаьтта. ХӀаьта, из да моллагӀча деятельноста сфере болх беш уж бале а лаха болх шоаш та, эррига общества бу яхилга. Къахьегам эксплуатацех мукъабаккхарах лерхӀ социализмо саг мукъавахкара эша керттера хьал.

Шин социальни система сага бокъоний проблема кхетаяр принципиально вӀашдухьала долаш хилар къаьстта гуш да къахьегара бокъонах долча масалах. Вай мехка 50 шу совгӀа хана балхазал йоацаш йолаш, духьал дегӀадаьхнача капиталистически мехкашка ба хӀанз дукха хӀама ца яйнаш 30 миллион саг «сои нах».

Цу тӀа а буржуазни экономисташа хила доагӀаш лела хӀама лийрхӀа ца Ӏен, капиталистически боахама пайдане лерхӀ берригача самодеятельни бахархоех 2—4 процента боараме бе болх боацаш бола нах хилар. ХӀаьта из да миллионаш бола гражданаш хьалхе а оттаьча программагӀа демократе тӀара «дӀабоаьу» яхилга.

Капиталистически дунечи юхе ништа лакхагӀча лагӀа тӀа латт социалистически мехкашка гражданий яхийола керттера бокъонаш а. Дувцилга а йоацаш дукхагӀа бе уххаза образоване чуяльца нах, хӀана аьлча мах боацаш да цуи дерригa тайпаш. УкхацӀено лоралр паччахьалкхен кара да, цо йиш хулийт мах боацаш медицински гӀулакхашн дайтара йола бокъо массанега кхоачилга Ӏалаиде. Кхоачашъеш латт нaха чубаха моттигаш хьалъяра шера программа (духхьал вай мехка хьожаю керда квартираш хӀара шера 10—11 миллион сага). Социализмо гаранти лу паччахьалкхенни обществени гӀулакхашта доал деча гражданашн дакъа лаца дукхадухьача формашта а (советски паччахьалкхен Ӏаьдала органий балха юкъе дакъа лоаш, масала, 30 миллион совгӀа сага).

Цунца дувзаденна чӀоагӀа дика лархӀа делаш да, 1977 шера тӀаийцача СССР кердача Конституце керттера чулоацам социалистически демократи сага бокъонехи паргӀатонехи йола положенеш дӀахо шерьярахи кӀоаргъярахи латташ хилар. Цу тӀа советски гражданий дукхха гарантированни йола бокъонаш (укхацӀено лоралра, профессии харжара, чуӀеча моттига, и. кх. дӀ.) дунен конституционни практике вайчун тӀа мара йоацаш я.

Цу СССР Конституце тӀа нийса белгалъяь Советски паччахьалкхен арахьарча политика керттера принципаш а. Цуо кӀийле латт машар бахьан, идерии тӀом ца хилийтара лоаттабу къовсам кай деношкa демократе эггара чӀоагӀагӀа дӀадехаш а тӀехьадаьккха йиш йоацаш а дола хӀама лерхӀаш хиларах. Цу дешах дувцаш Советски Союзо лерхӀ машари кхерамзлени тешамегӀа ме хул лакхагӀа хургба сага бокъонаш цуп кӀийлен тӀара бокъонаши Ӏалашъяра боарам, аьнна. ХӀаьта гера сихдаь хьадар дӀахо дӀахьаре, керда дукха нах боабеш йола средстваш хьаяро кхерам тӀатоссе адамлена шийна, адамаш дунен тӀа дӀахо дахара. Цу тайпара йола позици кхетаю берригача хӀаман уйла еш болча наха, шоай политически уйлаш мичча тайпара яле а. ХӀаьта цудухьа къоастадаь аьлча, шеррача дунен общественносто дика тӀаэц хьал а лоац СССР машара инициативаш.

Принципиально кхы позици я сага бокъоний дакъе США администраци лаьцар. КӀаьдо аьлча, шоай гражданий бокъонаши паргӀатонаши цхьаьнна дакъе а цо лархӀад (10 миллион саг совгӀа ба бе болх боаца нах, нагийча къамех болча наха чӀоагӀа дискриминаци яр. ФВР архивашка улл американски гражданашта уттаяь 195 досье), цу дакъе цунца цхьан обструкционистски политика чанийоах Вашингтоно дунен халкъашта юкъерча ароне а. Сага бокъонех йола Берригнй юкъара декларации дӀахо дегӀайоалаш ООН оттадаьча 19 эггара лоархӀамегӀарча документах ВӀашагӀкхийттача Штаташа ратификаци яьц алха пхе документа мара (СССР — практически дерригенна). Ништа, масала, хӀана а дакъа лацац США сага граждански политически бокъонех, цун экономически, социальни, культурни бокъонех йола ООН Пакташ, расови дискриминаце эррига формаш дӀаяхарах йола Конвенци, апартеида зуламаш соцадарахи уж дераьшта наказанеш ярахи йола Конвенци, дича гӀоне дукха ха яларагӀа зулам даьчоа наказани ца ярах долча закона гӀа тӀема зуламаши дьараш бехитоккхаме ца озаш ца битарах Конвенци, кхалнахьа политически бокъонех йола Конвенци к. кх. дӀ. яраш санна кӀийлен тӀара лоархӀаш йолча дунен халкъашта юкъерча соглашенешта юкъе.

Сага бокъонаш Ӏалашъяра дунен халкъашта юкъе цхьана леладеча гӀулакхашта духьала уттаю ВӀашагӀкхийттача Штаташа ца соцаш герз хьадара, эррига антикоммунистически режимашн низаши вӀашагӀтохара, ше раьза йоацача правительствашта дестабилизаци яра, кхыметтел суверенни паччахьалкхенашта духхьала тӀема интервенцеш яра паьнаца «демократена новкъостал дара» курс. Цунах дола тӀехьарa масал да американа «демократи» гебагӀашта юхье а елла Гренада яхача гӀайрен тӀа кхоачаь «Ӏалаьмате сийрда котало».

Кхетиден да, цу тайпара йола Вашингтона курс чӀоагӀа во лоархӀаш хилар СССР меттел, дунен сообщества дукхагӀа долча мехкашка а. Советски Союзо лерхӀ милитаристски психоз гӀеттаяр, антикоммунистически истери хьалхьяр, кхыча паччахьалкхений кхерамзлена тӀаккхувлар демократеи сага бокъоний категореех цхьанена а динамна хила йиш яц аьнна. Бокхьалдар аьлча, сага бокъоний «маршрут» дӀайолалла еза дунен халкъашта юкъера кхоахам мелбаргара, ядерни герза доалув оттадаргара, тӀема дакъе вӀашдухьала латтилга дӀадаккхара, вӀаши теша кӀийлен тӀа дӀахо конструктивни переговораш ярa. Цунах гӀойле хургъя дунен тӀарча дерригача халкъашта. цу дакъе американски халкъа а.

Валерий ТЕЛЕГИН. (АПН).

ИНСПЕКТОР ЭДИЕВ

Вай республика городийн юртийн улицашка дукха лел тайп-тайпара машинаш. Новкъа лелара бокъонаш лора ца йича машина кӀалвахар кхерам ба.

Автомобильни транспорт вахаре хиланза даргдоаца хӀама а хинна дӀаэтталга массане а хетадеш да. Цо дукха мухь кхухь, нах дӀа-кхувл, кхыдола балхаш ду.

Цунца дувзаденна бокха ба новкъа лелара бокъонаш лорасча автомобильни инспекце болхлоша беш бола болх. Къаьстта дукха автомобилаш лел города улицашка. ГАИ болхлочоа бӀаргаго веза улица новкъа лелара бокъо толхаеш вола водитель, гӀашло. Из бӀарг сийрда хила веза. Из гӀулакх дика доаллаш ва Нохч-ГӀалгӀай АССР МВД ГАИ инспектор Эдиев Нурды Джамиевич.

Масала, укх шера хьалхарча ялх бетта ГАИ болхлошта юкъе лаьттача социалистически яхье инспектора, коммуниста Эдиева кхоалагӀа моттиг яьккхар. Цу гӀулакхо из деккхарийла вир кхы а дикагӀа ший гӀулакх кхоачашдеш хила. ХӀаьта из хьожаш вар къаьстта дукха машинаш лела моттиг я — Грознера Заводской районни цун промышленни предприятени. Масала, цигарча Маяковске цӀерагӀчен Индустриальни яхачен улицашка сатессача дена ах бийса ллалца а цул тӀехьагӀа а хаддаза машинаш лел. Цудухьа къаьстта бӀарг сийрла кхаба безаш я уж улицаш, иштта кхыяраш а.

Духхьал Эдиева шийна цхьаннена из карагӀаргдацар. Цо айхха бувзам лоаттабу бахача нахаца, водителашца, уж оарцагӀбоах улицашка лелара бокъонаш лоаттаира. Эдиева дика новкъостий ба цу хьакъехьа водителаш Грозненски МПМК-ера Умаев Джамли, «Чечингколхозстрой» треста АТХ-ара Эзерханов Салман, бувзама ПТУС автобазера Солтамурадов Алим-Паша. Цар новкъостал а деш дукха хьалийцаб новкъа лелара бокъонаш телхаеш бола водителаш.

№ 00-15 йола «Жигули» автомашина Заводской районе дукхахьиттира йовзаш я. Из а Эдиева делаю Нохч-ГӀалгӀай АССР МВД ГАИ автомобиль. Новкъа лелара бокъо телхае водитель ма велле я, цига тӀехьуо из машинаца, закона ма доаттӀара жоп дала дезаш хул водитель.

КӀезига нийсалуш цуьнна харцахьеьнначу водителаша цӀийхаштта кхоьсш дезаш моттигаш. Бакъда, иштта харцваьннача шофера де тарлургдола зулам дага а латташ Нурды майра духьал отт.

Къаьстта хала ба корта бохабу мелар мениа машина лехкаш бола водителаш. Царгара доккха зулам доал. Цӏа, Ленина цӀерагӀча проспекте декурни волаш Эдиевна бӀаргайра ца йовгӀаш сов сиха йода «Жигули». Бийсан дар из, лампаш лотаяь яцар машина.

«Ер саг вӀаштӀехьвац», аьнна уйла ессар инспектора мерта чу. Шок техар цо, машин соцае аьнна. Ма йодда сиха машин а хийца, инспектора кӀалхарвала веллар улицагӀа лелара бокъо телхаеш водар.

Кхыча инспектора Дахаева новкъостал а деш городал араваьннача моттиге хьалаьцар масса водь водитель. Из вар Октябрьски районера Гичкаев. Цхьаннахьа болх беш а воацаш, мелна дог дика а хинна сакъерда араваьна хиннав из. Цунгара водительски удостоверени хьадаьккхар, балха вахапза варгаовлача оттавир.

Эдиева докха новкъостал дир Грозненски РОВД следстве болхлошта цар новкъа лелара бокъо толхаяь водитель лохача. Цо кхалсага машин тӀатеха хиннаяр. Из бахьан долаш ГАИ командоване премие елар Эдиевна.

Хьалха Нохч-ГӀалгӀай химически заводе водитель волаш болх баьб Эдиева. Цул тӀехьагӀа из хиннав Советски Эскаре гӀулакх деш. Цигара цӀавеначул тӀехьагӀа из балха вахар милице органашка. ХӀаьта ше цига балха воллаше а цо йистеяьккхар Махачкалера автодорожни техникум.

Эдиева дийшар милице республикански школе а. Цига из Ӏомавелар милице болхлочоа ха дезаш мел дола хӀама довзе — медицински, криминалистически, юридически, новкъа лелара бокъонаш, кхыдараш Ӏомадир. Сийден грамота а луш чакхаьккхар цо милицейски школа.

Эдиев ГАИ партбюро член ва. Цо ший хана а диза а кхоачаш партийни декхараш, поручениш.

Цуьна цӀахуьа а вицлащ ший кхеначаш. Шаьла района гӀоллара ГАИ инспектор Мунаев Абузид. Цо шийна Ӏомадер дизаэ хьинца бохаре бош ца Эдиев Нурды.

Шу совгӀа ха я цо ГАИ инспектор волаш болх бу. Ше гӀулакх деш йола участке хьакхадаттарий мутӀаре яьнкхай ньоькача коммуниста Эдиев Нурде.

А. ПЬЯНКОВ.

ЦУН ВАХАР А ЦУН БОЛХ А

Назраьера ГПТУ йистеяьккхача 1976 шера ера Нальгиева Лиза трикотажни фабрике балха. Миштта наьсделар Лизай хӀеташ тегачуя профессеяа безам тӀабехар? 1974 шера СурхотӀарча юкъерча школе ийслагӀча классе дешаш йолаш цхьан дийнахьа хьехархочо лаьрхӀар трикотажни фабрике дешархой нискурсе бига.

ЧӀоагӀа цецъевлар кхуаш йоагӀа йол конвейер тӀа цахаддаш болх беш дола наьха кулгаш бӀаргадайча. Цу кулгаша массехк балха операци чакхъьнкхача хоза бараьа хьаткулар. Шоай балхах дальца безамца дувцар хӀамаш тегача моторестиаша, дийша баьлча шоаш болча балха дувла йоахар.

Цитта хӀамаш тегар хьла чӀоагӀо йир Лизас. Училища яьккха яле а юкьаьанна ца ховраш дукха нийслора цунна. Цхьабакъда, цу хана уллув хьаэттар йоккхагӀа йола новкъост Камурзоева Фатима.

— Шен ца ала Лиза, бокъонца йола хӀамаш тегар-м дарьа ергьа вай хьогӀ. — аьлар Фатимас, йийй уйлаш юкъагӀа а йоахаш. Иштта цунна ца ховр хьалхадоахаш дукха болх бора Лизай йоккхагӀа йолча йишес Розас а.

— Тахан санна дагадоагӀа сона Нальгиева тхо долча балха ена ди, — яхаш дувц поллагӀча цеха начальника Мальсагов Зяудина. — Гуш дар балха опыт ецe а хӀамъ хара из тӀаькуаш йоаьга, шийна дӀахьежар цо чекха дӀаэцилга а. Болх миччa бесса бича а бе хеташ яцар из, ше деш дар сих ца луш, браш йоацаш хьаде гӀертар. Лиза. ТӀакха тхо гӀалат ца даьнилга тахан вайна гуш а да.

Дикка ха яьнна Лиза фабрике балха ена, хьаьӀайнаб опыт, хӀана цехе а бригада а шортта мехкарий ба Нальгиевай учениаш хиний. Цо балха гоьзал нарререзаьйта. 45 сагах латташ я Лизас болх бу бригада. Когаш духанза долча бераьшта барзкьаш тегаш я из коллектив. Дийнахьарча вормах 180 баьзкъа тега дезача Лизас 360 бараньа тег. Цар бригадера виъ сагт ва пятилетка кхоалагӀча шера декхар кхоачашдаь. Уж ба хӀамаш тегараш Евлоева Мадина, Кусиева Хьади, Гагиева Ленка, Нальгиева Лиза. Царел а хьалхальша хӀанз 1984 шера юнь бетта чотагӀа болх беш я Лиза.

Массаза иштта дика хиналац Лизас болх беча бригадера гӀулакхаш а. Ше кхаьхьегача коллективе профгрупорг хилара тарра Нальгиева Лизас а кхыболча хьалха латтача производственницашa а лаьрхӀар бригада гӀулакхаш дикагӀча оагӀорахьа тоаде, дисциплина телхаеш болча нахаца къовсам лоаттабе. Цу гӀулакха дуаль собрани а яь, цига хӀара сагага дӀахайтар, цо хьедечунга хьежжа мара цун алапи а сий а хургдоацилга. ХӀаьта беттара чурбаьнча дисциплина телхаеш хинначьа Элдаркиева Тамаресцен Барахоева Хьавайцен къастта къамаьл хилар новкъостий суда председателa Кусиева Хьаде. Царна, бетта йоагӀа премин ца луш йита аьнна решени тӀанийцар новкъостий судо.

Цу хана денз дикагӀча оагӀорахьа хувцаделар бригадера гӀулакхаш. ХӀаьта цу юкъе мӀезига дакъа дихьанзар Нальгиева Лизас. Ха дӀа ме йода доккхагӀа толамаш доахар цо. Из хержай текстильни яйгачев промышленноста болхлой профсоюза обкома президиума членалла.

Белгалдаьккха дезаш да Нальгиева Лизайх доалла цхьаькха дика гӀулакх а. Шийца болх беча наьха аьттув ца боалаш хилча, ший хурдаь царна гӀо де хьож из. Даим, яхар санна, тӀехьаюсаш яр цар конвейер тӀа болх беш хиннача Муталиева Амината кулгалду бригада. Бригадир ше опыт йолаш, нахаца тӀа ховш саг яр. Цхьабакъда, укх шера пхе бетта вӀаштта 42 сагах латта ца коллектив пачхаьккхиеля план кхоачаш ца еш йисар. Кулгалхоша собранешка, совещанешка бехк боахар царех. Нальгиева Лизас лаьрхӀар Аминатаца къамаьл де, нешийна новкъарло ер фуд хьакха. Цхьан-шин дийнахьа Муталиевайца цхьана, цун участке болх бир Лизас. Цитта гучадьлар Амината бригадера дукхагӀа бола мехкарий балха хьабахка сахьата а шиа сахьата а тӀехьабаьлча хӀамаи сагота боацаш дисциплина телхаеш хилар. ХӀаьта бригадира ший хурдаь из гӀулакх нахала ца дакка гӀерташ къайла кхухьаш хиннадар. Лизас дӀаьалар ший новкъоста, цу тайпара хӀама цо къайла кхухье бригада гӀулакхаш, тоалургдац, аьнна. Цо кхетадора Аминатагара хьал, хӀапзалин хьа шийгара хьокхам телаш хиннача бригада гӀулакхаш ди тӀехьа вогӀа хулаш латтилга лоалацар бригадира. Цун бахьан дар коллективе болх бе енача хӀетта дийна яннача пхе йоӏо гӀулакхаш юкатетташ хинна хилар.

Лизас новкъостал дир царна юкъе кхетамa болх беш, дийцар бригада дикача традицех, ше хьехамчал де а лаьрхӀар цу мехкараштa. Цул тӀехьагӀа цхьа-шин кӀира мара дьннадацар Амината бригадера гӀулакхаш дикагӀча оагӀорахьа хувцалуче хаьа. Из а Нальгиева Лизас дакъа доацаш баьккха тӀамага бода арӀӀанара гӀа ба.

Шийх лаьца дувца дукха тӀера яц Лиза, бакъде цо безамца дувц шийна уллув болх беча Абадиева ӀаӀатах, Гардинова Маккех, Измайлова Лидайх, кхычарех.

— Са толамаш дика хургдацар тахан, сона новкъостала гӀо ца доре, кердача балха лаьхаленаашка кхача цар низ ца теларе, — йоах цо.

Нальгиева Лизайна ше хьабеча балхаца корадьнд ший мраз, къаьлегамца мара сага сий доацилга дика кхетаду цо.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

ОЛЕЙНИКОВ Н. И.

1983 шера 8 декабре ший 80-ча шера йӀаькхача хина хиннача халача лазарах кхелхар союзни лоархӀама персональни пенсионер Никита Иванович Олейников.

Н. И. Олейников ваьа 1904 шера 11 июне Харьковски областа Валковски районерча Перекоп яхача юрта, ахархочун дезале. Къахьегама никъ дӀаболабаьб 1916 шера слесара ученик волаш.

1925 шера Советски Союза Коммунистически парте мугӀарашка вода из. 1926 шера Н. И. Олейников комсомольски балха тӀа хьожавийя ВЛКСМ Грозненски горкома секретарь, цул тӀехьагӀа ВЛКСМ Грозненски окружкома отдела заведующи волаш хул. 1928 шера денз 1933 шерага кхаччалца Н. И. Олейников хилар металлистий профсоюза райкома председатель. «Красный молот» завода парткома секретарь, директора заместитель.

1938 шера Ленинградски промышленни академи чакхъяьккхачул тӀехьагӀа Н. И. Олейников хилар боахама балха тӀа.

1942 шера денз Н. И. Олейников партийни балха тӀа хул. Свердловски заводе, Грозненча «Красный молот» заводе КПСС ЦК парторг, промышленностан транспортан волча КПСС Грозненски горкома секретара заместитель хиннав.

1951 шера Н. И. Олейников хорж город Грознерча КПСС Ленински райкома хьалхарча секретаралла. 1955 шера денз из болх беш хул КПСС Грозненски горкома промышленно-транспортни отдела заведующи волаш, цул тӀехьагӀа КПСС Нохч-ГӀалгӀай обкома административни торгово-финансовни органий отдела заведующи волаш болх баьб.

1960 шера Н. И. Олейников хьожаву Нохч-ГӀалгӀай АССР социальни Ӏалашон министралла, 1966 шера КПСС Ленински райкома партийни комиссе председателалла хьожаву.

1972 шера октябрь бетта дена Н. И. Олейников пенсе воллаше а хьинаре дакъа лоацар республика общественни вахаре.

Олейников Никита Иванович белгала вар партийни принципиальность йолаш, доаггӀар хьадехаш, нахаца дог цӀена долаш хиларца.

Коммунистически партена а Советски пачхаьлккена а хьалхашка дика гӀулакхаш нарагӀдувларах Н. И. Олейниковна енний ЦӀеча Седиъа, «Знак Почета» яха орденаш, медалаш.

Никита Иванович Олейников, Коммунистически парте тешамо воӀ даим тха дегашка латтаргва.

Новкъостий група.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

Республика экранаш тӀа

«СУХАЛ»

Вайна кӀезига бовзац дика артисташ. Уж иштта хилара ший, закономерность я. Маварра вола художник, талант йола актер вай хаьада ца воагӀаш, обществана, хана хьалхашкара ший бехктокхам ца кхетабеш хила йиш яц. ХӀаьта цхьабараш ханаца го баьха ца Ӏеш, цул хьалхабувлаш а хул. Царех ва ала йиш я вай мехка кинематографе юкъмоттигера дакъа дӀалаьца вола Баталов Алексей. Цун актерски биографега хьежача, из валара кхело хьийстав ала мегаргдолаш да. Баталова дукхагӀдолча дакъе толамаш дьхад вахарех творчестве.

Наьха безам тӀабодаш, кӀаьда, хьаькъал долаш, интеллигентни, сага уйлаех дика кхета ховш саг ва Алексей Баталов. Ма дарра аьлча, из сабар долаш а дог чӀоагӀа а хул — дагаохийтаргва вай Павел Власов, самукъеме а хул из — Быков Романа «Терко ел, лхьад» яхача картинера воккха саг ва иштта.

Вайна дика довз Баталова Алексея ролаш ловзаь цо ше даьккха «Кхо толстяк», «ГӀарагӀураш йолхаш я» яха а кхыдола а фильмаш. Цунах йоалла актерски говзалле цун ший дяна оамалаш чӀоагӀа цхьака йоагӀаш я. МоллагӀча турпала роль ловзаеш ше хилча цун денал, къонахчал гойтар цо.

ТӀеххьарча шерашка экрана тӀара Баталов дӀаваьннавар, е хано из вицьаьвале а, е цо зама ца зуьш чакхъювлийташ яле а. Бакъда, хьалха хинна кӀаьда, романтически Баталов кхы хургвац аьнна хеталу.

Шийн оамалаш юха хьайщача санна кха экрана тӀа вовзал Баталов «Москва бӀаргех хих тешаш» яхача фильме дика ха хьиина къовкъачун ГошаӀ роле. ХӀаьта кӀаьна Алексей нерда роль я «Ленфильме» В. Мусатова повестагӀа режиссера Светозарова Дмитре дальккхача «Сухал» яхача фильме. Лаьха сухал йолча хехкаш йолча автомобилашта разработка еча конструкторски бюро кулгалхо волча Лагутин Игора роль ловзаю цу фильме Баталова.

Заерева Марияй сценарегӀа оттадаьча цу фильме Баталовца цхьана вайна гурба актераш — Харатьян Дмитрий, Цуладзе Болацур, Шиловский Всеволод, Степанова Ангелина, Тальвик Мерле, иштта кхыбераш.

«ОЛИВЕР ТВИСТ»

Американски кинематографисташа зрителашта гойтаргда сцениариста Джеймс Голдменен режиссера Клайв Доннерен Диккенса цӀи хезача романагӀа даьккха из верда фильм. Авторана лаьрхӀад «Оливер Твист» аьнна дага а йохийта цӀи тиллача бон гӀайгӀанера исторiи дувца. Чарльз Диккенса гӀоръаьннача произведенешта юкъе а «Оливер Твист» белгала хиларо дуккхаза экрана тӀа хийтай из. Советски кино дезаршта дагӀадоагӀаш хила деда 1968-ча шера ингалсий режиссера Кэрол Рида дальккхача «Оливер» яха музыкальни фильм. Из фильм дездилер музыкальни жанр езачарна меттел, чӀоагӀагӀа болча критиканта а.

«Оливер Твист» яхача фильме Феджина роль ловзаю США цӀихеза болча актрех цхьанне, кино а театра а актера Джордж К. Скотта. Советски зрителашта из актер вовз «Джейн Эйр», «Оклахома, из ше йоаччабесса», «Керда цензурнойш» яхача фильмашкера.

«ЧАРАХЬ»

Канадски кинематографисташа оттадаьча цу нердача фильма турпала Джон Коллинзана кӀалла бала а бац морально-этически дешай. Цунга диллача философи морале — из эсалча, низ боацача наьха гӀулакх да, хӀаьта Джон ше деловой саг ва. Цунга диллача, эсалеи кӀаьдеи нах пайдана бац цо лехадеча гӀулакхашта, хӀаьта къахетамо, дог цхьалха хиларо гӀулакха новкъарло ю.

Коллинза болх беш йола фирма юхалург ахча луш я шийна проценташ а доахаш, нагахьа саппа ахча ший ханнахьа юха ца йол, Джон Коллинзе цу гӀулакха вовзаш оарцагӀа. Цун денадар да миччча бесса дальккха а, сеа вийна а из хьадаркхар. Цудухьа «чарахьал» де дезаш хул из. Шийн сценарийга режиссера Зейл Р. Далена дальккхача цу фильме Джон Коллинза роль ловзаю гӀоръаьна вовзаш волча актера Дэвид Петерсена.

В. КОВАЛЕВА.

САЛОӀАЧА ДЕНОШКА

10 ДЕКАБРЬ

В. И. Ленина цӀерагӀча культура Дворец. 8.00. Болх беш я «УнахцӀено» яха группа. 10.00. Болх беш я ловзоргий автоматаш. 11.00. Болх беш я кинодезарий а фотолюбителий а клуб. 18.00. Болх беш да юхагойтача фильма кинотеатр. 19.00. Болх беш я «ВӀашагӀкхетар» яха дискоклуб.

Н. К. Крупская цӀерагӀа культура Дворец. 16.00. Къоначa дезала клуба заседани.

Химикий культура Дворец. 11.00. Саг йоалаяра-яхара торжественни регистраци яр. 17.45. «Къоначa гражданина праваш а декхараш а» яха беседа. 18.00. «Зулам ма хилийта» яха киножурнал. 19.00. Эстрадни иллеи музыкаи сайре.

«Пролетбата» цӀерагӀа культура ЦӀа. 14.00. Болх беш я «Чебурашка» яха берий киноклуб. 17.30. Болх беш я «Советски искусство» яха кинофакультет. «Композитора Т. Хренникова кхоллам». 18.30. Болх беш я «Кинга» яха дискоклуб. Музыкальни калейдоскоп.

11 ДЕКАБРЬ

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 8.00. Болх беш я «УнахцӀено» яха группа. 10.00. Болх беш я ловзоргий автоматаш. 11.00. Болх беш я «Фаьлгийн приключенейн дунен тӀа» яха киноклуб. 12.00. Книжка цӀей. «Маьар лораеш да книжка» яха тема. 18.00. Болх беш да юхагойтача фильма кинотеатр. 19.00. Болх беш я «ВӀашагӀкхетар» яха дискоклуб.

Н. К. Крупская цӀерагӀа культура Дворец. 15.00. Болх беш да «Къона ленинец» яха берий кинотеатр. 18.00. Болх беш я «Прометей» яха клуб. Нагирхой салаӀара сайре.

Химикий культура Дворец. 11.00. Берашта лаьрхӀа арадаьнна керда книжкаш. 14.00. Теннисах дола ловзараш. 18.00. «Мехка гӀолла» яха кинообозрени. 19.00. Эстрадни иллеи музыкаи сайре.

«Пролетбата» цӀерагӀа культура ЦӀа. 13.00. «Фаьлг болча хьоашалгӀа» яха киноутренник. 12.00. Болх беш я «ТӀона маьар ш» яха берий суртий выставка. 17.30. Болх беш я «ТӀагӀорта атеисташ» яха кинолектори. 18.30. Болх беш я «Кинга» яха дискоклуб.

БЕРИЙ ДАЙ-НОАНОЙ ТЕРКАМГА!

Новкъа ахарен экскурсеш ярен Грозненски бюрос вӀаштӀехьйоаккх «Кердача шера Корсам (елка) волча хьоашалгӀа» яха городе гӀоллара экскурси.

Цу экскурсена юкъедоагӀа цирка программага хьожилга а бераштa кердача шера совгӀаташ лулга а.

Экскурси еш хургья **Снегурочка**, хӀаьта автобус лехкаш — **ГӀор-Дади**.

Ца ховчоа дуктӀавалара хатта мегаргда укх телефонагӀа: 2-08-53.

ТЕЛЕВИДЕНИ

10 ДЕКАБРЬ
II ПРОГРАММА

14.25 — «Нохч-ГӀалгӀайчен ди».
14.35 — «Къонал» яха студи.
15.05 — «Шоана, хьайбаш леладераш!». Концерт (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Документальни фильм.
18.10 — «Кхерам боацаш лелара тӀехьа».
18.20 — Вай воалахой болча. «Лоамий музыкаш ритмаш». РСФСР Халкъа артисткай Ибрагимова Бурлията концерт. Дагестански телевидени.
19.00 — «Нохч-ГӀалгӀайчен ди».
19.20 — Химикий культура Дворец.

12 ДЕКАБРЬ
II ПРОГРАММА

17.50 — Атеистически тема тӀа (нохчий меттала).

РАДИО

10 ДЕКАБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.36 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
10.15 — «Машар дукъа кхосам лоаттабар — кӀарана гӀулакх». Беседа (гӀалгӀай меттала).
10.30 — Реклама (эрсий меттала).
11.00 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
11.30 — «Театр да микрофона хьалхашка» (эрсий меттала).
12.40 — «Зӏок-моза» яха сатирически журнал (нохчий меттала).
13.00 — Сийлахь-йоккхача Котапон 40 шу дизаргаӏ «Фронтовикий дагалувцараш» (нохчий меттала).
15.15 — «Къахьегамхой даьлкъа кхоллама Еррингсоламхьакара макъаьдолхаш». Музыкальни передача (эрсий меттала).
16.00 — «Кавказа Ӏуйренаш» яха радиожурнал (эрсий меттала).
18.00 — «Музыкальни почта». Концерт (гӀалгӀай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.25 — «Шоана хоза лета иллеш» (эрсий меттала).
11.20 — КӀирадден музыкальни программа (эрсий меттала).
16.00 — «Школьный глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
16.30 — «Къона тӀекье» (нохчий меттала).
18.00 — «Иллешца доттагӀий долчарна» яха концерт (нохчий меттала).

11 ДЕКАБРЬ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
7.33 — Передачай программа (нохчий меттала).

12 ДЕКАБРЬ

6.40 — «Миштта кхочашду социалистически декхараш» (гӀалгӀай меттала).
6.50 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.18 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.21 — «Автоинспектора бюллетень» (эрсий меттала).
8.31 — Балакирева музыка (эрсий меттала).
9.15 — «Балха минута мах» (гӀалгӀай меттала).
9.30 — Ӏ. Шахбулатов. Фортепьянона лаьрхӀа йола берий альбом (гӀалгӀай меттала).
9.45 — «Халкъа тӀаьхьенаш болх беш ба» (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — «Микрофона хьалха я Нохч-ГӀалгӀай инструментальни ансамбли солисташ» (нохчий меттала).
16.25 — А. Хатуев. «ГӀарагӀура илли». Новелла (нохчий меттала).
16.40 — «Саги закони» яха радиожурнал (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Реклама (эрсий меттала).
19.30 — «Кагирхой вахар» яха радиовыпуск (нохчий меттала).

Хаоттам

Тахан республике гӀоллеи Грознеи хуаьцалуш моркхаш а йолаш, йовчан а йоалаш, малхбузехьара секунде 2—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике —1 +4. Грозне +2 +4 градус йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен моркхаш а йолаш, ломма догӀа а делхаи, къулба-малхбузехьара секунде 5—10 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура биисанг 1—6 градус шелали дийнахьа 3—10 градус йовхаль йоли хилен тарлу.

Метеостанци.

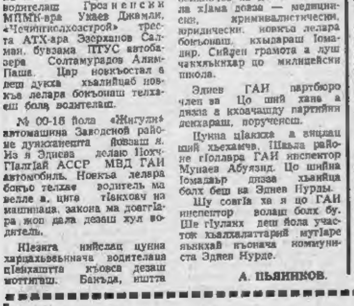

Шофераш, гӀашлой, лорале!

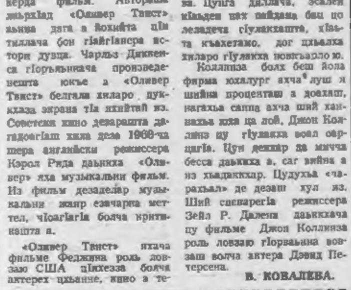

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Малковсне, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-65-07; бехктохлана секретара — 2-84-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта бохама — 2-47-64; культура — 2-84-75; кехаш — 2-85-64; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Малковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора 2-65-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-64; культуры — 2-84-75; писем — 2-85-64; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувла шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ05427. «Грозненский рабочий» издательстве типографи, Малковсне, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Малковского, 92. Заказ № 5835.